

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Sociální zákonodárství v období první ČSR (1918-1938)

Petr Havelka

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Petr HAVELKA
Osobní číslo:	R15M0088P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Sociální zákonodárství v období první ČSR (1918-1938)
Zadávací katedra:	Katedra právních dějin

Zásady pro vypracování

Úvod 1. Význam a vymezení pojmů z oblasti sociální politiky a sociálního zákonodárství 2. Převzetí rakousko – uherské právní úpravy (recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.) 3. Odraz 1. světové války na oblast sociální politiky a sociálního zákonodárství v letech první ČSR (Nájemníci a bydlení, nezaměstnanost, váleční invalidi, mládež) 4. Systém uspořádání organizace sociální péče v období první ČSR (Ministerstvo sociální péče a dobrovolnické organizace) 5. Vybraná právní úprava z oblasti sociální péče v období první ČSR (Nemocenské pojištění, úrazové, důchodové atd.) 6. Komparace vybraných oblastí prvorepublikové právní úpravy sociální politiky se současnou právní úpravou – Závěr – Resumé – Seznam použité literatury a pramenů – Seznam příloh.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

ENGLIŠ, Karel. Sociální politika. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1921. Duch a svět, 20. DEYL, Zdeněk. Sociální vývoj Československa 1918-1938. Praha: Academia, 1985. HOUSER, Jaroslav. Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky. Praha, 1968. ŠTERN, Evžen, ed. Sociální pojištění v Československu. V Praze: [Sociální ústav], 1931. Publikace (Sociální ústav ČSR). ŠTERN, Evžen. Deset let naší sociální politiky. Praha: Sociální ústav, 1929.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **12. února 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová,
DSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Sociální zákonodárství v období první ČSR (1918-1938)*“ vypracoval samostatně, a že jsem vyznačil informační prameny, ze kterých jsem ve své práci čerpal.

Teplice, březen 2021

.....
Petr Havelka

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval JUDr. et. Mgr. Vendulce Valentové, Ph. D., vedoucí této práce, za vstřícnost, důležité technické i odborné rady, kterými významně přispěla k vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	8
1. Význam a vymezení pojmů z oblasti sociální politiky a sociálního zákonodárství.....	11
2. Převzetí rakousko – uherské právní úpravy	13
2.1. Poslední události předcházející vzniku ČSR.....	13
2.2 Nový československý stát a recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.....	14
2.3 Obsahový rozbor zákona	17
2.4 Zhodnocení „recepční normy“	20
3. Odraz 1. světové války na oblast sociální politiky a sociální zákonodárství v letech první ČSR.	22
3.1 Nájemníci a bydlení.....	23
3.2 Nezaměstnanost.....	26
3.3 Váleční invalidi	32
3.4 Péče o mládež.....	35
4. Systém uspořádání organizace sociální péče v období první ČSR	39
4.1 Ministerstvo sociální péče	39
4.1.1. Ministerstvo jako instituce	39
4.1.2 Vliv ministra Wintera na rozvinutí sociálního zákonodárství.....	43
4.2 Dobrovolnické organizace.....	44
4.2.1 Československý červený kříž	44
4.2.2 Masarykova liga proti tuberkulóze	45
5. Vybraná právní úprava z oblasti sociální péče v období první ČSR.....	47
5.1. Pojištění	47
5.1.1 Nemocenské a důchodové pojištění	47
5.1.2 Úrazové pojištění.....	50
5.2 Vybraná zákonná úprava reagující na nezaměstnanost v období hospodářské krize	52

6. Komparace vybraných oblastí prvorepublikové právní úpravy sociální politiky se současnou právní úpravou	56
6.1 Komparace vybrané právní úpravy zabývající se peněžitou pomocí v mateřství vycházející z právní úpravy nemocenského pojištění	56
6.2 Komparace prvorepublikové a současné právní úpravy zabývající se sirotčím důchodem ve spojitosti s konkrétní právní úpravou týkající se důchodového pojištění.....	58
Závěr.....	61
Resumé	63
Seznam použité literatury a pramenů	64
Odborná literatura, monografie	64
Odborné články	65
Právní předpisy.....	66
Vládní nařízení	66
Zákony.....	66
Internetové zdroje.....	68
Seznam příloh.....	69

Úvod

Sociální zákonodárství je v období let samostatného československého státu, kterému se tato práce věnuje, velice ovlivněn Rakousko-Uherskou zákonnou úpravou, poválečnou sociální situací a společenskými poměry, které převládaly. Nespokojenost lidí, chudoba, nedostatek finanční stability a kompenzací. To by byl jen jeden možný scénář, který by se stal skutečností nebýt uvědomění státního aparátu a jeho zákonů. Pro občany nevhodné podmínky, nepříznivé životní situace, finanční nedostatek a tíseň mohly snadno ovlivnit chod dějin a udělat z dvacetiletého významného období naší historie absolutní rozpad soběstačnosti, morálky a naděje lidu.

Československo vzniklo 28. října 1918 a tímto dnem započala doba vzestupu, naděje a snahy. Nebylo by to ovšem příliš úspěšné snažení, nebýt včasné úpravy a stabilizace důležitých prvků v oblasti sociálního zákonodárství. Československý stát ovlivněný světovou válkou se vymanil nejen z vlivu Rakousko-Uherska, ale zcela vědomě dokázal na legislativu této velmoci, které jsme byli dříve součástí, velmi chytře navázat, převzít řadu nutných opatření a s vlastní iniciativou úspěšně pokračovat a upravovat sociální systém tak, aby dostáchoval potřebám nového státu.

Tato práce má za úkol seznámit čtenáře se specifickými prvky sociálního zákonodárství a sociální politiky v období let 1918 – 1938, tedy v období Československé republiky. Je důležité nejen zmínit a nastínit, jaká situace tehdy v naší společenské a právní sféře panovala, ale také poukázat na účinky, které zákonodárci úpravou vytvořili pro chod sociální sféry. Dalším cílem práce bude tedy posouzení tehdejšího zákonodárství v rámci vymezeného rozsahu této práce. Dále porovnat vybranou právní úpravu, její smysluplnost a kvalitu se současnou právní úpravou sociálního zákonodárství.

Veškeré porovnávání a posuzování problematiky sociálního zákonodárství bude probíhat ve vymezené míře, co se týče rozsahu diplomové/kvalifikační práce, a proto se zaměřím především na určité části co do míry bezprostřednosti a důležitosti v období meziválečném. Do těchto částí práce zapadá tedy nejen sociální zákonodárství včetně pojištění, jako hybatelem potřebných kompenzací, ale také velmi specifické zlomové body českých dějin v podobě krize poválečné a hospodářské.

Bude zcela nezbytné nastavenou problematiku přiblížit přiměřeně, aby v rozsahu práce byla dostatečně vypovídající přesto nepřiliš obsáhlá vzhledem k šířce tématu, které musí vykazovat především zaměření na sociální sféru v průběhu meziválečného období.

Přes informativnost a vymezování se tedy práce zaměří na převzetí rakousko-uherské právní úpravy. Dále na vliv první světové války na oblast sociálního zákonodárství a sociální politiku. Poté na samotný systém uspořádání organizace sociální péče a mimo jiné komparaci s naší současnou právní úpravou. Světová hospodářská krize bude zkonkretizována problematikou nezaměstnanosti v kapitole týkající se vybrané právní úpravy, která reagovala na veškeré dění ve vytyčených letech. V práci se zaměřím také na vliv 1. světové války na sociální zákonodárství ve sledovaném období. Právní úprava stejně jako dnes i tehdy vytvářela reakci na nepříznivé sociální podmínky. Pro upřesnění, kupříkladu podkapitola „Nájemníci a bydlení“ se bude věnovat především bytové poválečné krizi a snahám ze strany sociálních zákonodárců krizi zažehnat a zvolit vhodné metody k zajištění kvalitního bydlení nájemníků.

Jelikož hospodářská krize je sama o sobě velmi obsáhlým tématem, které by svým rozsahem pojalo samostatnou práci, bude proto značně zredukováno množství informací na nutné a nezbytné v rámci zmíněné kapitoly.

Metoda zkoumání bude převážně získáním informací ze zdrojů odborné literatury, článků a zákonů. Zdroji mi budou tedy především dobová literární díla, též zákonná úprava a internetové zdroje pro úplnost a komplexnost údajů. Nejedno z děl autorů meziválečné odborné literatury je důvodem k hlubšímu zamyšlení se nad problematikou sociální politiky jako určitou potřebnou službou československému lidu stejně jako sociální nutností v nově vzniklém státě.

Bohužel jsem na základě svých vleklých zdravotních potíží a současné dlouhodobě nepříznivé situace za pandemie neměl možnost zkoumat problematiku do hloubky, jaké jsem si původně představoval. Věřím ale, že i přes nepříznivost situace jsem našel dostatek odborných pramenů, zákonů, internetových zdrojů a poznatků, ze kterých je čerpání vzhledem k vytyčenému tématu nutné a přiměřené.

Má původní představa byla sice jiná co do hloubky a detailu zpracování v této práci, doufám ale, že i přes zdravotní problémy, kvůli kterým jsem měl odevzdání

diplomové práce prodloužené, jsem dokázal ve vymezeném čase téma uchopit a pracovat s ním, co nejlépe dle svého svědomí vzhledem k dostupnosti materiálů a situace bylo možné.

Vzhledem k možnostem jsem se zaměřil především na práci se zákony a jejich výkladem. Tím jsem se dokázal dle mého mínění přiblížit problematice natolik, že bylo do práce možné přiměřeně zakomponovat i předem vytyčené cíle formou komparace prvorepublikové právní úpravy se současnou právní úpravou sociální politiky.

1. Význam a vymezení pojmů z oblasti sociální politiky a sociálního zákonodárství

Přednost této kapitoly vidím především ve vymezení nejdůležitějších a základních pojmů, se kterými se v celé diplomové práci pracuje a to vzhledem k vymezenému tématu. Jsem přesvědčen, že dále uvedený výklad pojmů je důkazem důležitosti pojmosloví z oblasti sociální politiky a sociálního zákonodárství. Samotný pojem sociální politiky je v dobové literatuře předmětem vzájemného hodnocení definic a kritiky jejich odlišností napříč širokým spektrem autorů.

Sociální politika je pojem, který se skládá ze dvou slov. První z nich je latinského původu od slova „socius“, což znamená společník nebo spojenec a je od toho odvozeno slovo společenský.¹ Pojem politika je řeckého původu, odvozený původně od slova „polis“, což znamená „městský stát“.² Existují autoři, kteří definici pojmu sociální politiky značně zobecnili. Jedním z nich je Karel Engliš, jakožto ekonom, politik, pedagog, významný ekonomický teoretik a jeden z nejvýznamnějších autorů odborné literatury v oblasti sociální politiky a ekonomie v období meziválečném.

Byl to právě Karel Engliš, který definoval sociální politiku poměrně stručně a obecně, což bylo podrobena kritice. Jeho definice sociální politiky zní: „sociální politika je praktické snažení, aby společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálněji.“³ Jeho teorie byly zřejmě ovlivněny teologickým způsobem myšlení, navíc jeho odmítání kauzality pravděpodobně způsobilo redukování konkretizace v řadě pojmů. Výsadou každého autora by ovšem měli být jeho definice a vzhledem k teoretickým i praktickým znalostem bývalého ministra financí Engliše je tedy nezpochybnitelné, že znalostmi k posouzení takové problematiky disponoval. Není proto divu, že je označován za jednoho z nejvýznamnějších autorů meziválečně odborné literatury.

¹ SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva*. 2., rozš. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s.155. ISBN 978-80-7380-387-2

² ARISTOTELÉS. *Politika: řecko-česky*. Přeložil Milan MRÁZ. Praha: Oikoymenh, 1999. Knihovna antické tradice, s. 7. ISBN 80-86005-92-5.

³ ENGLIŠ, Karel. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha, 1921. Duch a svět, s. 9.

Byla to právě definice Karla Engliše, která mě přiměla zamyslet se nad touto prací hlouběji a posoudit úpravu nejen na základě správnosti věcné ale i morální.

Opatření sociální politiky byla podle Deyla „*sociálně politická opatření státu, zahrnující ochranu dělnictva, úpravu pracovně právních vztahů a sociální péči, sociální pojištění, určité stránky politiky mzdové a platové, bytovou a vystěhovaleckou politiku, ochranu spotřebitelů aj.*“⁴

Sociální péče se vztahovala na chudinství, péči o válečné poškozence a mládež. Právní úpravou této problematiky byl zákon č. 199/1919 Sb. „*Ministerstvo sociální péče bylo zřízeno dnes 15. 11.1918 a vedle presidia mělo počátkem roku 1919 tři odbory: 1. péče o mládež, 2. péče o invalidy, péče bytová a družstevnictví, 3. ochrana dělnictva, zprostředkování práce, živnostenská inspekce a sociální pojištění.*“⁵

Za sociální zákonodárství lze považovat soubor právních předpisů, upravující jednotlivé sociální oblasti. Pojem je odvozen od zákonodárce. Tím bylo v prvorepublikovém období dvoukomorové Národní shromáždění Československé republiky.⁶ Zákonodárství samo o sobě vyplývá ze zákonodárné moci, která disponuje mocí schopnost vydávat zákony, které po schválení musí být závazně podřízenými subjekty dodržovány a státem vynucovány.

⁴ DEYL, Zdeněk: *Sociální vývoj Československa: 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s.6

⁵ HOUSER, J., *Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1968, s. 75

⁶ § 4 zákona č. 37/1918 o prozatimní ústavě a § 6 odst. 1 zákona č. 121/1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

2. Převzetí rakousko – uherské právní úpravy

Důležitým úkolem nového státu po odtržení se od Rakousko-Uherské monarchie bylo vytvořit zákony v krátké době, v níž bylo možné reagovat na nastalou situaci. V této kapitole se budu proto komplexněji věnovat recepci Rakousko - Uherského práva v souvislosti se vznikem Československého státu a vliv této změny na právní úpravu. Recepční zákon je velmi důležitá součást mé práce a proto se mu pokusím věnovat podrobněji.

2.1. Poslední události předcházející vzniku ČSR

Důležitými důvody k osamostatnění ČSR samozřejmě byla nejen letitá perzekuce hlavních představitelů českého vlastenectví, germanizace a cenzura ze strany Rakousko – Uherska, ale také přirozená touha po samostatnosti vzhledem k bohaté historii českých zemí. Na základě vyhlášené Washingtonské deklarace americkým prezidentem W. Wilsonem, která obsahuje potvrzení samostatnosti a nezávislosti českého státu vznikl podnět ke vzniku samostatného československého státu. Washingtonskou deklaraci den předtím obdržel americký prezident od T. G. Masaryka a jejím vyhlášením se zapsalo jednání zahraničního odboje do historie.

Zemím Dohody byla 24. října 1918 představena první československá vláda. Neopomenutelnými členy byli Beneš, Masaryk a Štefánik.⁷ Dne 28. října na základě nóty, v níž zástupce Rakousko-Uherska přistupuje na podmínky W. Wilsona, český lid propuká v oslavy nezávislosti, protože si tento akt vyložil jako kapitulaci Rakousko-Uherska.⁸

Převzetí státní moci proběhlo nenásilně, jak mimo jiné uvádí A. Rašín: *„Ohromnými zástupy lidu jeli jsme po Václavském náměstí dolů, poskytujícím obraz úplné národní svornosti. Po této cestě jsme se usnesli, že musíme za všech okolností sehnati kapely, které by procházely městem, aby nadšení lidu bylo*

⁷ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 15-16. ISBN 80-210-0450-9

⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 319. ISBN 978-80-87212-39-4.

svedeno do normálních kolejí a lid se vybouřil zpěvem vlasteneckých písní. Z obecního domu jsme telefonovali na radnici, aby byly zaopatřeny kapely.“⁹

Toho samého dne je Národním výborem zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. oficiálně vyhlášen samostatný československý stát.¹⁰ Jehož je výše zmíněný JUDr. Alois Rašín jako člen Národního výboru mimo jiné autorem.

Dále 30. října došlo k přijetí Martinské deklarace, která znamenala jednoznačné odsouhlasení slovenského národa k vytvoření samostatného československého státu. Stala se tak klíčovým státoprávním dokumentem vytvářející československý stát.¹¹

2.2 Nový československý stát a recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.

Nově vzniklý stát se ovšem potýkal s řadou problémů. Velmi důležitý byl zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., účinný od 2. listopadu 1918, upravoval vyhlášení právních předpisů ve Sbírce zákonů a nařízení.¹² Výše zmíněný zákon o zřízení samostatného československého státu byl účinný od 28. října, kdy proběhlo jeho veřejné vyhlášení a byl označen jako zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Tento důležitý zákon, z hlediska účinnosti vydán jako první zákon nového státního aparátu zněl:

„Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Číslo 11 Sbírky zákona a nařízení.

(Veřejně vyhlášen dne 28. října 1918.)

Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:

⁹ RAŠÍN, Alois a RAŠÍN, Ladislav. *Paměti Dra Aloise Rašína*. Praha: Nákladem vlastním, 1929, s. 214-216

¹⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 319. ISBN 978-80-87212-39-4

¹¹ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 77-79. ISBN 80-04-26140-X

¹² Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

čl. 1. Státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor;

čl. 2. Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti;

čl. 3. Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení;

čl. 4. Zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem;

čl. 5. Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl;

JUDr. Al. Rašín v. r.

Ant. Švehla v. r.

JUDr. Fr. Soukup v. r.

Jiří Stříbrný v. r.

*Dr. Vavro Šrobár v. r.*¹³

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, zákon nabyl účinnosti dnem veřejného vyhlášení a z toho vyplývá jeho prvotnost a jedinečnost mezi ostatními zákony, které nabyly účinnosti až později. Jedná se tedy o zákon, který je prvním co do účinnosti, nikoliv však prvním co se týče označení, protože již uvedený zákon č.1/1918 Sb. z. a n. měl hlavní cíl upravit vyhlásování zákonů a ne zřizovat samostatnost československého státu.¹⁴

Výkladem se dostaneme k tomu, že právě tento zákon je jednotícím právním předpisem, který stabilizoval československý stát a to i v rámci dvou následujících desetiletí. Vydání takového zákona bylo nezbytné a přesto výjimečné vzhledem k rychlým změnám smýšlení společnosti, národa i náhlým proměnám okolností ode dne 28. října. Tento zákon tedy převzal rakousko-uherský právní řád a zabránil tak sebemenší šanci vzniku anarchie.

„Vzhledem k značně odlišnému právnímu a správnímu vývoji v českých zemích a na Slovensku, byly recepčním zákonem tedy převzaty dva zcela jiné právní a správní systémy. V nově vzniklém státě se tak hned od počátku vytvořil

¹³ GRONSKÝ, Ján; HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. I.*, 1918-1945. I. vyd., Praha: Karolinum, 1997, s. 27. ISBN 80-7184-458-6

¹⁴ Zákon č. 1/1918 Sb., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení

*stav, kdy vedle sebe začaly fungovat dva podstatně odlišné právní řády, tedy tzv. právní dualismus. I když autoři recepčního zákona slibovali, že se bude jednat o stav přechodný, jak další dvacetiletý vývoj ukázal, zejména v oblasti právního řádu, k unifikaci na celém území československého státu nedošlo a z provizoria se tak stal trvalý stav. Do čela veškerého politického dění v nově vzniklém státě se postavil Národní výbor, jenž měl být výrazem jednoty národa. Stal se ústředním orgánem se zákonodárnou a výkonnou mocí pro celý československý stát, kterou vykonával do 14. listopadu 1918.*¹⁵ Po vydávání byla zaznamenána řada změn v několika variantách zákona vydávaných kupříkladu v novinách a věstnících. Ani jedna z těchto změn však významně nezasáhla do nezávislosti a svobody, o které vypovídala původní verze.

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, takzvaná „recepční norma“ zamezila stavu bezpráví, který by mohl nastat v případě nedostatečné právní úpravy. K tomu stavu mohlo zcela jednoduše dojít po vyhlášení samostatnosti bez pokračování právních hodnot nastavených v tomto zákoně. I v dnešní době je vidět řada příkladů, které dokazují jak těžké je reagovat na neočekávané situace ve státě či přímo ve světě, je proto obdivuhodné jak se tehdejší zákonodárci a teď lze konkrétně zmínit pana Aloise Rašína, který se tehdy významně o stát podepřený pilířem práva postaral, dokázali sjednotit a vytvořit základ pro hodnoty, ze kterých těžíme dodnes. Vydání tohoto právního aktu položilo základy československého státu v roce 1918, přesto to nemalou měrou zapůsobilo do budoucnosti jako akt nezávislosti, morálky, vůle a vlastenectví, když se tehdejší vůdčí osobnosti českého i slovenského národa dokázaly semknout a vyzývaly k tomu ostatní. Je výjimečné, jak se v době konce války našla v lidech úctyhodná ochota a snaha změnit věci k lepšímu a uvést koloběh dějin správným směrem, byť nadneseně řečeno „na pouhých dvacet let.“ Poté jak je dobře známo, nastala éra rozvratu humánních hodnot a nedostatku lidských práv a osobních svobod. Samozřejmě i v následujících letech po roce 1938 existovala řada odborníků, bojovníků za práva ve sféře politické i válečné, ale základní lidské svobody a hodnoty byly pošlapány natolik, že nelze než konstatovat, že se společnost nepoučila ze své vlastní historie. V následujícím odstavci předložím komplexnější pohled na okolnosti vzniku recepční normy.

¹⁵ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 18. ISBN 80-210-0450-9

„Prvním zákonem československého státu se tedy nestala ani jedna z uvedených předloh, ale narychlo připravený zákon běžně nazývaný „recepční norma“, schválený dne 28. října na schůzi pléna Národního výboru v Praze a později v částečně pozměněné verzi publikovaný ve Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 11. Příprava tohoto zákona, stejně jako celý průběh převratu, byly nakonec záležitostí několika předchozích dnů, někdy i hodin, a velmi úzké skupiny českých politiků. Ti zdaleka nepočítali s tak brzkým zhroucením Rakousko-Uherska v souladu s vojensko-politickou koncepcí Dohody, vycházející z toho, že k definitivnímu vítězství nad ústředními mocnostmi dojde až na jaře 1919.“¹⁶

Z výše uvedeného lze jako další informaci uvést rychlost, se kterou bylo potřeba reagovat, jelikož situace byla nečekaná, lépe řečeno v danou chvíli neočekávaná.

2.3 Obsahový rozbor zákona

Dále se zaměřím na konkretizaci jednotlivých ustanovení zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Obsahově se zaměřím na preambuli a první tři články, protože proklamují zásah do státního aparátu a svým textem stvrzují návaznost na rakousko-uherský právní řád. Vynecháme-li preambuli jako slavnostní uvedení textu, nedojdeme k naplnění účelu textu. Proto alespoň zmíním formální i morální důležitost úvodní části: *„Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto“¹⁷* Nejen tedy, že se v úvodu potvrzuje samostatnost československého státu, ale i jaksi text zákona přirovnává vznik nového státu k životu samému. Je tím vyjádřen ohromný dopad, který tato skutečnost měla na občany nově vzniklého státu. Jednalo se o úspěch dlouholetého snažení, protože se národ vymanil z područí nadvlády Rakousko-Uherska a sám mohl naplnit svoji dlouho očekávanou existenci. Dále je ve výše uvedené části vyjádření důležitosti celistvosti právního řádu. Právní řád nebylo možné pouze vyjmout či nahradit. Bylo třeba převzít

¹⁶ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 293. ISBN 978-80-7380-257-8.

¹⁷ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

původní právní řád a implementovat nové zákony a ustanovení se značnou opatrností.

Přechod z jednoho právního řádu do druhého mohl rozvířít značnou míru nepokojů ve sféře sociální, formálních nedostatků a nepřehlédnutelných mezer zákona, proto bylo potřeba již v úvodní části poukázat na míru důležitosti tohoto zákona. Úvodní část mohla hlavně motivovat a vysvětlovat občanům jak se bude zákonná úprava odvíjet dále a to především pokud v návazání na právní řád předchozí, kdy v tak krátké době, bylo důležité jednat rychle a svědomitě.

Dopad výše zmíněného zákona na pozdější dění v nově vzniklém československém státě byl i přes rychlost přípravy značný a stal se neopomenutelnou součástí právního řádu a možná nejdůležitějším prvkem v počátcích demokratické svébytnosti československého státu.

Preambule jako taková také obecně poukázala na odůvodnitelnost zákona a to především v části: „*aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu*“¹⁸. Představa zmatečnosti právní úpravy byla pro zákonodárce nepřijatelná, obzvláště v nově vznikajících hospodářsko-sociálních poměrech.

Článek první výše uvedeného zákona zajišťuje existenci Národního výboru, který měl za úkol tedy především převzetí a tvorbu zákonného základu státu. Významným se pro smysl normy stává článek druhý uvedeného zákona, který stvrzuje a zavazuje podřízené subjekty k dodržování stávajících zákonů, což zajišťuje bezpečnost a jistou míru stability v období přechodu k nové formě státu. Jistě se mohlo zdát složité dodržování norem předchozího státního útvaru, vzhledem k vynutitelnosti, kterou vykonávali stejné státní orgány. Jelikož se projevila touha po přechodu k samostatnosti, byla však tato změna nezbytná a nemohla proběhnout okamžitě.

Proto byl významný i další článek zmíněného zákona, který právě zachoval kontinuitu s právním řádem předchozím. Protože rakousko-uherský právní řád byl součástí státu takovou dobu, bylo nezbytné tímto článkem konkrétněji uvést, že dané státní orgány budou pokračovat ve své činnosti a tímto způsobem bude zachován právní stát. Za tímto uvědoměním jak ze strany

¹⁸ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

zákonodárců i občanů lze proto nalézt veliké pochopení k tehdejší situaci. Zřejmě již zmíněné nadšení zapůsobilo jako uvědomění a jistou naději: „*Svým nádherným odbojem za světové války vzal československý národ na sebe plniti dějinný zákon vzestupu...*“¹⁹

Je tedy nezbytné zmínit a pochopit, že vnímání odpovědnosti za převzetí státní moci nad sebou samými pravděpodobně předalo národu hlubší smysl existence samostatného státu a tím vyšší míru odpovědnosti za jeho vznik.

Za vysoko nastavenou mírou vzájemné morální odpovědností se přesto mohla skrývat řada úskalí, která ovšem nenašla úrodnou půdu, jelikož československý stát našel sílu v konání skutků postupným rozšiřováním právního řádu a tím dal občanům touhu důvěřovat ve státní orgány a státní ochranu. Ačkoliv by se některým teoretikům mohla zdát taková úvaha nepřiměřená, vyplývá právě z uvedené ukázky, že sociálně politická situace by se nemohla odvíjet zamýšleným směrem, nebýt celostátní touhy ke spolupráci, pospolitosti a důvěry napříč všemi sociálními sférami.

Přijímám proto jako svůj úkol v této kapitole tedy nejen shrnovat fakta a informace, ale přenést na tyto stránky informování o četných náznacích a sděleních plných naděje a důvěry ve stát a jeho občany, která číší ze stránek meziválečné literatury. Je tedy vidět jak síla oddanosti svému cíli dokázala přimět národ k jednání a přivedla chod dějin na směr, který lze brát za příkladný i dnes. Proto když nebyla historie a snaha respektována tehdy, tak přes vlastenecký boj, který dovedl československý stát k samostatnosti, je na nás, abychom o to více tyto hodnoty respektovali v dnešní době. Nejen za zemi a myšlenky naše, ale i těch, kteří se významnou měrou zasloužili o základy právního státu, jaký známe dnes.

Jistě nezáleží vždy jen na vnitřních pocitech literárních a dobových autorů. A jistě v dalších kapitolách bude třeba zaměřit se i na rozvoj československého státu přes sociální nedostatky a snahu větší či menší se s takovými okolnostmi vypořádat. Musí být však nad veškerou pochybnost jasné, že inspirace meziválečným obdobím, kterou nám „státní předchůdci“ předkládají je neoblomitelná a historicky doložitelná.

¹⁹ BORSKÝ, Lev. *Znovudobytí samostatnosti*. 2. vyd. V Praze: J. Otto, 1929, s. 281

2.4 Zhodnocení „recepční normy“

V nastalé situaci a vzhledem k okolním vlivům, způsobeným Rakousko-Uherskou ztrátou kontroly a spojenou s dlouhodobým vnitřním bojem kultur a národů, je recepční norma významným mezníkem československé historie. Zapůsobila na jedné straně jako „katalyzátor“ a spustila silnou byť nepřehnanou vlnu vlastenecké snahy o lepší fungování státu a národa. Na druhou stranou sama byla výsledkem letité snahy českých vlastenců o zavedení nezávislého státu, kde bude vždy na prvním místě demokratické vedení, které bude naslouchat občanům a nabízet všem naději právě svým přístupným vedením.

Není jednoduché si představit, jaký by mohl být náš stát nyní, kdyby nedošlo k okolnostem, rychlé reakci a významnému snažení ze strany vlastenců, jakými byli hybatelé a „konstruktéři“ meziválečného období tak jak jej známe. T. G. Masaryk nebo Alois Rašín a mnoho dalších podali nejen podněty ale i entusiastickou notu směrem ke vzniku samostatného československého státu a nebýt jich, mohla se naše historie i budoucnost odvíjet zcela jinak a to sice směrem, který by rozhodně nenabízel takovou míru svobody a samostatnosti, jakou nabízel demokratický československý stát v meziválečném období.

Právně lze „recepční normu“ zhodnotit jako výrazně kvalitní počín, co do rychlosti i právní jistoty, kterou přinášela. Protože v demokratickém státě je opření se o právo důležitou podstatou samotného fungování všech právních i ekonomických vztahů u všech subjektů státní moci. Vymezení, které výše zmíněný zákon nastavil, přineslo tedy mimo právní jistotu i jistotu plynulého přechodu státní moci v rámci nově vzniklého státu. Potenciálních otázek může být však mnoho. Existoval by samostatný československý stát nebýt vlivu politických aktérů bojujících za nezávislost? Mluvili bychom dnes německy nebýt série činů a okolností na ně navazujících? Byl by náš stát vůbec demokratický?

Pokusím se odpovědět sám tím, že československý stát by našel svou správnou cestu, protože národní uvědomění je síla, se kterou nemůže bojovat žádná moc, a já věřím, že naše víra v kulturu, zemi, občany a společnost na pozadí historického dění má svůj důvod. Historií daný základ dějin českých zemí, pověsti, společensky nepopíratelné události, vlastní jazyk a jeho jednotlivá nářečí. To vše stvrzuje naši samostatnost a i po dlouhá staletí tomu tak bylo.

Ani mnohačetné snahy o utnutí práv a omezení českého jazyka a kultury nenašly v historii svůj trvalý úspěch, protože odpověď nelze hledat v nadřazenosti nebo nedostatcích, ale v jakési subjektivní odhodlanosti národa. Myslím si, že český národ je sám pro sebe národem dokonalým a představa o úplném podrobení si naší historie a kultury je utopická, protože právě události v roce 1918 ukázali, že Češi jsou schopnými ve vedení a spolupráci.

Proto opět zmíním pojem subjektivní odhodlání národa, kterým myslím, že národ je sám sobě odhodlaným, za pomoci svých občanů a to nehledě na statistiky nebo názory jiných států nebo státních představitelů. Vidím tento pojem jako pojem pacifistický, který v míře nutné poukazuje na soběstačnost a stabilitu smýšlení uvnitř naší kultury. Jedná se o sebeuvědomění, které vede ke spokojenosti národa.

3. Odraz 1. světové války na oblast sociální politiky a sociální zákonodárství v letech první ČSR.

První světová válka byla, je a bude vždy vnímána jako tragické období světových dějin. Během těchto bojů došlo podle různých odhadů až na deset milionů padlých vojáků. A zhruba sedm milionů mrtvých civilistů. Jedná se o jeden z nejhorších konfliktů celé historie lidstva. Některé odhady obětí uvádějí až dvacet milionů mrtvých. Takové počty padlých dramaticky zasáhly do dějin tedy nejen českých zemí, ale celé Evropy a světa.

„Do první světové války narukovalo mezi devíti miliony rakousko-uherských vojáků také 1,4 milionu mužů z českých zemí. Kolik se jich z boje už nikdy nevrátilo? O tom se diskutuje dodnes. Správné určení počtu padlých komplikuje navíc fakt, že v českých zemích žila vedle Čechů i početná skupina českých Němců. A nejen jich.“²⁰

Z ohromného počtu obětí je zřejmé, že dopady takové tragédie budou mít vliv na všechny sféry československého státu. Především tedy rozsáhlé ztráty v konfliktu způsobily řadu ovlivnění každodenního života po válce a to jak ekonomický tak sociálně. Pro přiblížení v jakých počtech byly přibližně zaznamenány ztráty na životech, jaké prožívali rodiny československého státu, pracuje uvedený úryvek zmíněného článku s konkrétnější informací: *„První světová válka, která skončila podepsáním příměří na západní frontě v neděli 11. listopadu 1918, přinesla značné oběti také mezi českými muži, kteří nejenže umírali na všech jejích frontách, ale i na obou stranách fronty. Přesný počet obětí se dá jen odhadovat, ale podle statistických dat lze odhadnout, že na bojištích "Velké války" zahynulo kolem 200 tisíc Čechů.“²¹*

Otázkou pro české zákonodárce bylo jak změnit situaci alespoň částečně ve prospěch poškozených válkou. Lidé, kterým válka způsobila ztrátu rodinného příslušníka, připravila je o manžela, dítě, rodiče nebo došlo-li k majetkové ztrátě. Nemožnost získat finanční příjem byla také v řadě případů velkým problémem.

²⁰ Dotyk - *Na frontách 1. světové války padlo kolem 200 tisíc Čechů, odhaduje statistik*. Dotyk - Svět se netočí, svět se posouvá [online]. Copyright © [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.dotyk.cz/publicistika/na-frontach-1-svetove-valky-padlo-kolem-200-tisic-cechu-odhaduje-statistik-20181113.html>

²¹ Tamtéž. Dostupné z: <https://www.dotyk.cz/publicistika/na-frontach-1-svetove-valky-padlo-kolem-200-tisic-cechu-odhaduje-statistik-20181113.html>

Je bohužel pravdou, že zákonná úprava zabývající se válečnými poškozeními nebyla zákonodárci přijata v těchto případech včas a mělo to zcela pochopitelné vysvětlení. Okamžitá kompenzace a finanční jistota těsně po vzniku nového státu a zároveň po konci světové války nebyla zcela možná. Stát nejprve potřeboval upravit zákony tak aby se bylo ekonomicky o co opřít a aby tak hospodářství a právo neselhali dřív, než se na ně začne v demokratickém státě spoléhat. Bylo třeba vyměřit konkrétní hodnoty a procenta náhrad a kompenzací.

3.1 Nájemníci a bydlení

Úkolem sociální politiky bylo zajistit ubytování těm, kteří nedokázali svépomocí najít bydlení nebo bydleli v trýznivých životních podmínkách. Důležitá byla také ochrana nájemníků před přemrštěným zvyšováním nájmu a před bezdůvodnou výpovědí.²²

„Nedostatek bytů, který pocítila českosl. republika hned po svém zřízení, měl několik příčin. Byl to předně přirozený následek světové války, za které ustal téměř naprosto veškerý stavební ruch, a to dílem proto, že nebylo, aspoň s počátku, poptávky po nových bytech a naopak mnoho bytů bylo uvolněno odchodem jejich obyvatelů do pole, a pak i pro nedostatek dělníků a potřebného stavebního materiálu. Po skončení světové války, když se houfně vraceli vojáci z pole a stejně také četní zajatci, projevoval se stále větší nedostatek bytů, který byl rozmnožován ještě tím, že mimo vojáky, kteří před nastoupením vojenské služby bydlili na území českosl. republiky, přesídlili do ní po válce velmi četní občané, kteří dříve bydlili na území Rakouska a Německa, hlavně ve Vídni. Také stát, který musil zřídit mnoho nových, hlavně centrálních úřadů, pro které zabral četné soukromé budovy, a pak četné velké společnosti obchodní, dopravní a podobné, které přenesly do čsl. republiky své sídlo z ciziny, přispěly značně k zostření bytové krize. Nemálo však přispělo k všeobecnému nedostatku bytů také to, že někteří jednotlivci za války si navykli pohodlně bydlet v bytech nepřeplněných, a majíce i po válce dostatek peněz, nevzdali se dobrovolně této výhody ani za všeobecného poválečného nedostatku bytů.“²³

Z výše uvedených důvodů ke vzniku „bytové krize“ vyplývá, že snižování poptávky po bytech a její následné ohromné poválečné zvýšení zapříčinilo

²² DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 11.

²³ Tamtéž, s. 11-12

problém, který byl v roce 1920 řešen a to v návaznosti na nařízení rakouské vlády č.34/1917 a č. 21/1918. První z těchto nařízení chránilo nájemníky před zvyšováním nájemného, ale také bezdůvodnou výpovědí. Druhé nařízení, které vystřídal to z roku 1917, upravovalo působnost pro všechny obce a byty.²⁴

Tato nařízení se proto stala perfektní právní úpravou pro ochranu práv nájemníků, kterou bylo potřeba po válce ještě zdokonalit a upřesnit vzhledem k nepříznivé situaci po válce.

Zákon č.275/1920 Sb., o ochraně nájemníků, byl přesně tou právní úpravou, kterou bylo třeba v meziválečném období doplnit k upřesnění právních vztahů mezi pronajímateli a nájemci.²⁵

Upravoval nejprve znesnadnění pronajímatele dát výpověď nájemci a to tím, že k vypovězení smlouvy bylo zapotřebí svolení kompetentního soudu, kterým byl soud okresní. Takové svolení bylo přípustné pouze z důležitých důvodů, které byly v textu zákona vyjádřeny taxativně. Prvním příkladem důležitého důvodu může být nezaplacení nájmu a to ať už smluveného nebo v přípustné míře zvýšeného. Dalším bylo opakované hrubé porušování pořádku nebo pohoršování a to jak samotným nájemníkem, tak členy jeho domácnosti.²⁶

Zákon upravoval také nájemné, jehož přípustné zvýšení bylo nad 20% a to kupříkladu zvýšením pravidelných provozovacích výloh spojených s udržováním a správou domu, pokud byly placeny obci nebo jiné veřejnoprávní korporaci. Důvodem pro případné zvýšení nájemného o více než 20% bylo zavedení nových veřejných dávek, vyjímaje dávku z majetku a z přírůstku na majetku.²⁷

V návaznosti na zákon o ochraně nájemníků vyšlo několik zákonů, které ho nahrazovaly a rozšiřovaly. Nejednalo se o výrazné zásahy do práv a povinností na straně pronajímatele a nájemce, nicméně v rámci jejich rozšíření lze uvést konkrétně zákon č.47/1925, který rozšířil důležité důvody výpovědi o situaci, kdy má nájemník jiný a dostatečný byt v obci, a nepotřebuje bytu pro výkon nebo při

²⁴ DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 12

²⁵ Zákon č. 275/1920 Sb., o ochraně nájemníků.

²⁶ § 1 zákona č. 275/1920 Sb., o ochraně nájemníků.

²⁷ § 8 zákona č. 275/1920 Sb., o ochraně nájemníků.

výkonu svého povolání, anebo nebydlí-li v bytě trvale, protože má přiměřený byt jinde.²⁸

Posledním zákonem takto výrazně zasahujícím do ochrany nájemníků byl za období 1. ČSR zákon č.44/1928 Sb. Tento zákon byl účinný od dubna 1928 až do konce roku 1950.²⁹

Ochrana nájemníků a jejich bydlení proto byla prováděna v zákonech, které byly účinné jen několik let, protože jednotlivě reagovali na bytovou krizi a poté přišla náhrada formou zákona, který přinesl prvky nové. Za takové prvky bych označil především změny ve vymezení let a procent, od kterých se odvíjeli zvýšené nájemy na základě změn v zákonech a také smluvní změny na základě let ve vymezených případech. Žádné změny nebyly však takové, které by výrazněji narušili původní myšlenku ochrany nájemníků.

Silný podnět k uvolnění potřebných bytů dal zákon č. 592/1919 Sb., o zabírání bytův obcemi. Tento zákon například uvádí, že kdo neobývá svůj byt nebo jeho část tři měsíce či obývá-li ho jen občasné nebo má byt jiný, bude mu zabrán obcí. Jedná se o poměrně kontroverzní právní úpravu. Zákon, který dokázal podpořit nezbytný rozvoj staveb nových domů, byl zákon č. 20/1920 Sb., o vyvlastnění pozemků pro stavbu obytných či veřejných budov. „*Pozemky dosud nezastavěné nebo zastavěné, avšak k účelům obývacím nezužitkované mohou po dobu nynější nouze o byty býti vyvlastněny pro stavbu obytných domů nebo pro stavbu budov, určených pro veřejnou potřebu, a pro komunikace k tomu nutné, zamýšlí-li stavbu stát, okres, obec nebo stavební sdružení, uznané ministerstvem sociální péče za obecně prospěšné.*“³⁰ Nejednalo se ovšem o jediný zákon, který umožnil zvýšení počtu obytných domů a bytů.

Dalšími podstatným zákonem byl mimo jiné i zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu. „*Zmiňovaný zákon o stavebním ruchu z roku 1921 odstartoval obrovský boom stavebních akcí. Řečí čísel bylo v letech 1919 až 1924 postaveno v tehdejším Československu celkem 4 296 činžovních a 24 289 rodinných domů, v nichž se nacházelo celkem 67 605 bytů.*“³¹

²⁸ § 1 zákona č. 48/1925 Sb., o ochraně nájemníků.

²⁹ Zákon č. 44/1928 Sb., o ochraně nájemníků

³⁰ Zákon č.20/1920 Sb., o vyvlastnění pozemků pro stavbu obytných či veřejných budov

³¹ Otázka dostupnosti bydlení pro občany se řešila již za první republiky. | Realitní kancelář JURIS REAL, spol. s r.o. - Praha. Realitní kancelář JURIS REAL, spol. s r.o. - Praha [online]. Copyright

Tato vysoká čísla pomohla k zajištění nezbytného bydlení formou bytové péče. Výše uvedený zákon opatřil staveniště a po dobu bytové nouze mohl vyvlastnit nezastavěné i zastavěné pozemky, pokud nebyly využívány k obývacím účelům.³² Dále přidávám v literatuře nalezené shrnutí zmíněného zákona: „*Stará se o opatření potřebných stavenišť, zavádí rozhodčí soudy mzdové pro upravení pracovních poměrů v živnostech stavebních a v podnicích vyrábějících a dopravujících stavební hmoty, stanoví cenové soudy pro určování cen stavebních hmot a sazeb dopravních, zakládá losovou výpůjčku pro podporování stavebního ruchu, stará se o opatření bytů pro státní zaměstnance a konečně ustanovuje finanční podporu a daňové úlevy pro stavby s malými byty a pro stavby provisorní.*“³³

Daňové úlevy a obecná snaha o transparentnost zákonné úpravy k snazšímu rozvoji nového bydlení je výjimečným příkladem rychlé a konkrétní tvorby nutných norem, i přes řadu nepřijemných opatření z ní vyplývajících. „*Jako poslední opatření státní péče o zajištění bytů k dispozici jsoucích sluší uvést zákon z 11. července 1922, č. 225 Sb, z. a n. o mimořádné bytové péči, který stanovil přípustný rozsah a přeměnu bytů, dal obci právo naříditi, že vlastníci domů v obci smějí volně pronajímati byty jen určitým osobám, jiným jen s povolením obce.*“³⁴

Z uvedených zákonů lze jednoznačně vyčíst více než hojnou snahu o zajištění jakékoliv vhodné formy bydlení pro československé obyvatelstvo, které ještě dlouho po válce nutně potřebovalo větší počet obytných prostor.

3.2 Nezaměstnanost

Následkem konce války se v československém státě začala projevovat poválečná krize. Nezaměstnanost na konci války značila veliký problém, se kterým bylo potřeba se rychle vypořádat, aby nedestabilizoval hospodářství nově vzniklého státu. Nedostatek práce způsobený přílivem lidí z vojenského průmyslu, který se postupně demobilizoval, bylo zapotřebí koordinovat. Na podporu svízelné situace

© JURIS REAL, spol. s r.o., Realman s.r.o., www.realman.cz [cit. 09.03.2021]. Dostupné z: <https://www.rkjuris.cz/otazka-dostupnosti-bydleni-pro-obcany-se-resila-jiz-za-prvni-republiku-94>

³² Zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu

³³ DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 17

³⁴ Tamtéž, s. 15

byl dne 10. prosince 1918 vydán zákon č.63/1918 Sb., o podpoře nezaměstnaných, který ihned reagoval na nepříznivou situaci nedostatku práce. Zajistit podporu nezaměstnaným byl důležitý především do budoucna, aby se sociální politika mohla stabilizovat navrhnout lepší a důslednější úpravu v průběhu let. Bylo totiž zřejmé, že zaměstnání nepůjde zajistit ihned nebo v dohledné době, proto bylo tímto zákonem alespoň zajištěna určitá forma podpory, která měla udržet životy nezaměstnaných na snesitelné úrovni.³⁵

Nárok na podporu si mohli činit například osoby propuštěné z vojenské služby. Důležité je podotknout, že se tato podpora v žádném případě netýkala lidí, kteří měli sami zabezpečenou výživu.³⁶ Podpora se částkou podle tohoto zákona rovnala nemocenskému pojištění, stanovenému zákonem ze dne 20. listopadu 1917, z. ř. čís. 457. Osoby demobilizované tak na základě uvedeného obdržely v zákoně uvedenou podporu ve výši čtyři koruny denně.³⁷ Kromě osobní podpory v nezaměstnanosti obdržel podporovaný příplatek jedné koruny denně pro osoby s ním žijící ve společné domácnosti, které na něm byly výživou odkázané. Jednalo se o manželku nebo družku, děti nevlastní i vlastní do osmnácti let, příbuzní neschopní práce. Významná byla i skutečnost, že se takto přihlíželo jen k těm členům domácnosti, kteří žili s podporovaným ve společné domácnosti ještě před vyhlášením tohoto zákona.³⁸

„Aby uplatněn byl nárok na podporu, musí se nezaměstnaný hlásit o práci buď u příslušného všeobecného (okresního) ústavu pro sprostředkování práce neb u odborové sprostředkovatelny práce, určené demobilizačním výborem.

Neobdrží-li žadatel zaměstnání, musí pro dosažení podpory předložit osobní doklady, a to: pracovní knížku, ohlašovací (vojenský) lístek o pobytu, průkaz obce o počtu členů rodiny, písemné prohlášení, že z vlastních prostředků nemá zabezpečenu výživu do konce působnosti tohoto zákona, potvrzení zaměstnavatele o propuštění z práce. V potvrzení tom budiž uvedena doba a způsob posledního zaměstnání, jakož i výše posledního výdělku. Demobilizační výbor může žádat úřední průkaz o majetkových poměrech. Demobilisovaní předloží potvrzení od zaměstnavatele, u něhož byli zaměstnání, když byli povoláni ke službě vojenské nebo k válečným úkonům.

³⁵ Zákon č.63/1918 Sb., o podpoře nezaměstnaných

³⁶ §1 zákona č.63/1918 Sb., o podpoře nezaměstnaných

³⁷ Tamtéž §3

³⁸ Tamtéž §4

Zaměstnavatel jest povinen vydati nezaměstnanému takové potvrzení.

Od opatření tohoto dokladu lze upustiti, může-li nezaměstnaný jinak dokázati, že nemohl zaměstnání obdržeti (na př. pro zrušení závodu, přesídlení rodiny, dřívější zaměstnání v cizině a pod.).

*Demobilisovaný musí při prvé přihlášce o podporu též prokázati, že se podrobil ochranné prohlídce vojenského neb úředního civilního lékaře.*³⁹

Z uvedeného paragrafu vyplývá nepopíratelná snaha o co největší formu kontroly ze strany specializovaných orgánů nad spravedlivým postupem k zisku podpory v nezaměstnanosti. Nejenže se tedy nezaměstnaný musel hlásit u specializovaného orgánu, zajišťujícího zprostředkování práce, navíc byla potřeba prokázat se celou řadou dokladů a potvrzení. Tento postup, byť by se tedy mohl zdát přehnaný, zaručil přes vybrané instituce stabilitu v této oblasti, zaštitěné sociálním zákonodárstvím. Nezaměstnaný byl také povinen se dvakrát týdně osobně hlásit na zprostředkovatelně zaměstnání, ovšem byly dány pochopitelná výjimka v případech nemoci, kdy stačila zpráva s potvrzením od ošetřujícího lékaře.⁴⁰ Další část zákona pokračuje v kontrole podobně důsledně: „*Podporovaný jest povinen oznámiti demobilisačnímu výboru každou změnu, která by měla vliv na vyměření, nebo na výplatu podpor (tedy nabyli-li zaměstnání, nebo zmenšili-li se počet členů rodiny, nebo nemá-li dále samostatné domácnosti). Obdrželi-li zaměstnání, dlužno to hlásiti sprostředkovatelně práce a současně vrátiti poukázku na podporu.*“⁴¹ Bylo tedy nutné o každé změně, která by upravovala výši podpory informovat a to včetně a zejména při získání zaměstnání.

Novelizaci provedl zákon č. 63/1919 Sb., o prodloužení platnosti zákona o podpoře nezaměstnaných, který mimo jiné určil, že za neděli podpora nenáleží a patří-li k domácnosti několik osob nezaměstnaných, které byly dříve výdělečně činné, má nárok na podporu jen hlava domácnosti, přičemž ostatní osoby obdrží jen rodinný příplatek. Zároveň byl k §12 zákona novelou v článku VIII. přidán odstavec o trestání podle nařízení trestního zákona tomu, kdo uvede nepravdivé údaje za účelem obdržení podpory osobě, které podpora po právu nepřísluší a také oprávněné osobě, které je tímto způsobem napomáháno k obdržení podpory vyšší,

³⁹ §5 zákona č.63/1918 Sb., o podpoře nezaměstnaných

⁴⁰ Tamtéž §8

⁴¹ Tamtéž §9

než jí přísluší.⁴² Poté se začal opět prodlužovat zákon č. 63/1918 Sb. pomocí zákonů a vládních nařízeních, za účelem většího vymezení skupiny nezaměstnaných a nabídnout práci více lidem. Úprava to nebyla dokonalá a ne zcela vhodně reagovala na poválečnou krizi.

S velikou kontroverzí vznikl zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných, který byl spolu s dalším zákonem, který se pokoušel nastalou krizi zažehnat, konkrétně zákon č. 322/1921 Sb., o podpoře nezaměstnaných, velmi a často kritizován. Oba tyto zákony byly kritizovány především všemi zastánci povinného pojištění proti nezaměstnanosti a občany, kteří dostali první nedostatečné podpory. Gentský systém sice nebyl považován a ani zpětně ho nelze považovat za neúspěšný, ale bohužel nedokázal naplnit očekávané předpoklady, protože stát vyplácel příspěvek jen k podpoře poskytované odborovou organizací.⁴³

Zmíněný zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných, který do československého sociální politiky zavedl výše zmíněný gentský systém⁴⁴, zastával tehdejší poslanec Lev Winter: „*Tedy z důvodů, pro které, jak jsem uvedl, není možno dnes zaváděti pojištění pro případ nezaměstnanosti, bylo nutno obrátiti se k druhé možné formě, to jest právě základ gentské smlouvy, neboť v té první závadě, o které jsem mluvil, že totiž nedají se předem vypočítati procenta nezaměstnanosti v tom kterém oboru a následkem toho také náklad s pojištěním spojený, jest daleko pružnější soustava gentská, nežli může býti soustava pojišťovací. A v druhé věci, že totiž se nedá zjistiti objektivně moment nezaměstnanosti tak snadno jako momenty nemoce, úrazu atd., jest zase soustava gentská vhodnější, protože nám poskytuje obrovský, dobře fungující, úplně zapracovaný administrativní aparát. Co bylo právem dosavadním způsobem podpor v nezaměstnanosti vytýkáno, bylo to, že aparát a organisace, které stát vytvořil pro podporu v nezaměstnanosti, nebyly dosti spolehlivé a nemohly zejména zjišťovati, zdali člověk, který se o podporu v nezaměstnanosti hlásí, opravdu jí zasluhuje a potřebuje. Tuto zá vadu odstraňuje právě gentská soustava.*

⁴² Zákon č. 63/1918 Sb., o prodloužení platnosti zákona o podpoře nezaměstnaných

⁴³ DEYL, Zdeněk: *Sociální vývoj Československa: 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s.69

⁴⁴ Podle názvu belgického města Gent, kde byl poprvé zaveden

Ta dává státu k dispozici celý obrovský organizační aparát odborovou organizací.“⁴⁵

Výše uvedeným jsou založeny důvody pro finanční pomoc státu a také organizační uvolnění pro stát následkem restrukturalizace systému podpor, který měly nově na svých bedrech odborové organizace. Pro konkretizaci se zaměřím přímo na zákon č. 267/1921 Sb., účinný až od 1. dubna 1925, který zajistil nárok na státní příspěvek k podpoře v nezaměstnanosti členům odborové organizace zaměstnanců, která podle svých stanov a pravidel poskytovala členům podpory v nezaměstnanosti. Státní příspěvek byl příplatkem k podpoře v nezaměstnanosti, vyplácené odborovou organizací, na účet státní pokladny. Nárok na příspěvek k podpoře v nezaměstnanosti neměl také ten, kdo měl nárok na podporu v nezaměstnanosti podle stanov odborové organizace, ale nebyl členem odborové organizace v době před vznikem nezaměstnanosti alespoň po dobu tří měsíců. Státní příspěvek se rovnal výši podpory, kterou podporovanému vyplácí odborová organizace ze svých peněz. Zároveň, byl státní příspěvek k podpoře v nezaměstnanosti členům několika odborových organizací v období nezaměstnanosti umožněn jen v jediné odborové organizaci. Dále zanikl nárok na příspěvek, pokud byl již čtyři měsíce vyplácen nebo po třech po sobě následujících měsících vyplácení. O kontrolu vyplácení se navíc také starala odborová organizace, jejíž výbor měl mimo jiné za úkol přiznávat, odepírat nebo zastavovat podporu v nezaměstnanosti a státní příspěvek.⁴⁶

Jednalo se tedy skutečně o velmi kontroverzní zákon, který řadě lidí zamezil přístup k příspěvku na řadu měsíců. Výši příspěvku navíc stanovilo vládní nařízení č. 3/1925 Sb., kterým se stanoví nejvyšší výměra státního příspěvku k podpoře nezaměstnaných, jakož i výjimky ze zásady o poměru výše státního příspěvku k výši podpory vyplácené odborovou organizací, které stanovilo horní hranici příspěvku na 12 korun denně a součet státního příspěvku a podpory nesměl být vyšší než dvě třetiny poslední mzdy. O kolik tento součet převyšoval dvě třetiny poslední mzdy, o tolik se snížil státní příspěvek.⁴⁷

⁴⁵ Stenografický záznam 63. schůze Poslanecké sněmovny, 11. března 1921

⁴⁶ Zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných

⁴⁷ Vládní nařízení č. 3/1925 Sb., kterým se stanoví nejvyšší výměra státního příspěvku k podpoře nezaměstnaných, jakož i výjimky ze zásady o poměru výše státního příspěvku k výši podpory vyplácené odborovou organizací

Na státní finance měl ovšem gentský systém pozitivní vliv, přislíbil totiž značné úspory státních výdajů na nezaměstnané. Dostatečně určité byly údaje z roku 1925, v němž došlo ke změně systému podpor. Do konce března vyplatil stát částku 34 170 481 Kč při měsíčním průměru podporovaných 19 089 a ve zbylých devíti měsících pouze 3 157 754 Kč, průměrný počet podporovaných byl ve sledovaném období 8 938. Druhou významnou výhodou pro stát bylo administrativní zjednodušení, protože veškerou správu včetně kontroly zneužívání systému zajišťovaly odborové organizace, proto stát jednoznačně ušetřil i v této oblasti.⁴⁸

Protichůdné názory odborných autorů mě vedou k zamyšlení se nad nutnými zákony doby meziválečné. Na jednu stranu se tedy nově zavedený systém setkal s řadou odpůrců i příznivců. Problémem bylo, že se peníze nedostali vždy do rukou nezaměstnaným, kteří potřebovali peníze co nejdříve, na druhou stranu státní pokladna jednoznačně ušetřila a nevědomě se tak alespoň částečně připravila na v meziválečném období nadcházející světovou hospodářskou krizi.

Oceňuji proto odvalu autorů sociálních zákonů, týkajících se finanční pomoci v době poválečné krize, odejmout spravování výše zmíněných příspěvků státu a tuto agendu uložit odborovým organizacím, vzhledem k výši podpory v nezaměstnanosti se mi doba, kterou nečlenové odborových organizací dostali k penězům nepřiměřená a určení stropů nízké. V časech poválečného vzpamatování se státu ovšem nešlo očekávat přílišnou finanční štedrost, protože i samotný stát potřeboval nabývat právní prameny formou zákonů a nařízení, kterých nebylo dostatek na plynulý chod státu v době po 1. světové válce.

⁴⁸ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. V Praze: Karolinum, 2008, s. 174. ISBN 978-80-246-1429-8

3.3 Váleční invalidi

Nelehkým údělem sociálního zákonodárství bylo zajistit péči lidem, kteří byli označeni za válečné poškozence dle zákona č. 199/1919 Sb., o organizaci péče o válečné poškozence. Tací byli podle tohoto zákona především váleční invalidé. Těmi jsou státní občané Československé republiky, kterým byla dočasně nebo trvale snížena pracovní schopnost, dále také ti, kteří pracovní schopnost pozbyli úplně z důvodu poranění či nemoci získané nebo zhoršené. To vše patří do části o válečných invalidech, za podmínky, že k těmto okolnostem došlo ve vojenské službě, při vojenském úkonu nebo v zajetí.⁴⁹

Další část zmíněného zákona zmocnila ministra sociální péče ke zřízení specializovaných úřadů: „*Ministr sociální péče se zmocňuje, aby k uvedenému účelu zřídil pro Čechy, pro Moravu se Slezskem a pro Slovensko zemské úřady pro péči o válečné poškozence a potřebný počet úřadů okresních, jichž organizace a působnost bude upravena nařízením. Ministr sociální péče se zmocňuje, aby jednotlivé úkony péče o válečné poškozence uložil nařízením také jiným orgánům veřejným, po případě ve shodě s účastnými ministry.*“⁵⁰

Informace o pojmosloví je tedy na základě zákona mimořádně důležitá a to sice, že z uvedeného snadno určíme, že pojem válečný invalida je zařazen ve skupině válečných poškozenců. To je nezbytné k dalšímu rozvoji tohoto tématu, jelikož se tato část bude zabývat převážně válečnými invalidy.

Ministerstvo sociální péče mělo na základě uvedeného zákona sepsat seznam invalidních osob a zjistit stupeň ztráty jejich pracovní způsobilosti, následně také vyměřit a vyplatit důchody. Zákon také zdůrazňoval snahu o navrácení invalidů do normálního hospodářského života. K tomu mělo sloužit opatřování protéz, rehabilitace a obecně řečeno napomáhání k navrácení do normálního pracovního prostředí, kde by byli schopni se sami uživit. Aby nebylo možné zneužít této péče, měl ministr sociální péče dohlížet na veškerou činnost, vykonávanou ve prospěch invalidů. K provedení výše zmíněné péče bylo klíčové zřízení specializovaných úřadů pro péči o válečné invalidy vládním nařízením č. 561/1919 Sb.⁵¹

⁴⁹ §1 zákona č. 199/1919 Sb., o organizaci péče o válečné poškozence

⁵⁰ Tamtéž §4

⁵¹ DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 19

Důležitým posunem pro invalidy je zákon č. 142/1920 Sb., o požitcích válečných poškozců. V §1 je uvedeno, že nárok na požitky mají váleční poškozcenci světové války, takto označení zákonem č. 199/1919 Sb., o organisaci péče o válečné poškozence. Podmínkou tohoto nároku na důchod bylo státní občanství v Československé republice.⁵²

Konkrétní požitky, které upravoval již zmíněný zákon č. 142/1920 Sb., o požitcích válečných poškozců. Jednalo se o důchod vdovský, sirotčí, invalidní a předkův. Pro účely této práce se zaměříme na bližší informaci o důchodu invalidním, kdy důchodce, jehož výdělečná schopnost byla omezena alespoň o 85%, měl nárok na plný invalidní důchod, který činil 1.800 Kč a také při menší ztrátě výdělečné schopnosti měl nárok na částečný invalidní důchod, ale pokud nedosahovala ztráta výdělečné schopnosti 20%, nezakládal se důvod nároku na důchod vůbec. Invalidé, kteří potřebovali stálou cizí péči, mohlo ministerstvo sociální péče v dohodě s ministerstvem financí zvýšit základní invalidní důchod až o 50%. Ve zvláštních nutných případech, zejména u invalidů zcela osleplých, až o 100%. Invalida měl také nárok na příplatek k základní výši důchodu za každé nezaopatřené dítě do 16 let, pokud invalida pečoval o jeho výživu. Duševně nebo tělesně nemocní, kteří nebyli schopni pracovat, pobírali tento příspěvek maximálně do 21 let.⁵³

Další část výše zmíněného zákona se zabývala lékařskou pomocí invalidům: „Onemocní-li invalida následkem události, zakládající nárok na důchod invalidní, může vyžadovati, aby mu na státní náklad byly poskytnuty lékařská pomoc a léky; místo toho může býti odevzdán k léčení na státní náklad do léčebného ústavu. Po dobu ošetřování v léčebném ústavě odpočívá nárok na důchod invalidní, rodině invalidově přísluší však polovice jeho důchodu. Totéž právo vzniká rodině invalidově, je-li invalida umístěn na státní náklad v nějakém ústavě ke školení. Žije-li invalida ve společné domácnosti s manželkou a dětmi, přísluší nárok ten manželce. Je-li manželka od muže odloučena nebo není-li již na živu, dlužno přiznati nárok dětem, s nimiž invalida žije ve společné domácnosti. Je-li invalida odloučen od manželky a dětí, které sdílejí domácnost s matkou, připadá nárok manželce až do výše alimentárního příspěvku manželova.“⁵⁴

⁵² §1 zákona č. 142/1920 Sb., o požitcích válečných poškozců

⁵³ Tamtéž §7- §10

⁵⁴ Tamtéž §11

Další důležitou fází v oblasti sociální péče o válečné invalidy byla jednoznačně novela zákona o požitcích válečných poškozců, zákonem č. 39/1922 Sb. Nařízením č. 363/1922 Sb. byla novela zákona provedena. Základní horní hranice nároku invalidního důchodce byl příjem, který byl z původních 4.000 Kč zvýšen na 6000 Kč.⁵⁵ Důchodová základna invalidního důchodu z původního zákona, která činila 1.800 Kč ročně, byla zvýšena na 2.400 Kč.⁵⁶ Invalida, který měl sníženou výdělečnou schopnost alespoň o 85%, měl nárok na plný invalidní důchod ve výši 2.400 Kč.⁵⁷

Podle tehdejších statistik byly počty válečných poškozců ohromné, v řádu statisíců. Válečných invalidů-důchodců bylo na konci roku 1923 uvedeno více než 155 tisíc. Celkový počet válečných poškozců-důchodců byl v roce 1923 co do počtu 588 280. Oproti takto vysokému statistickému údaji bylo o čtyři roky později, v roce 1927 počet 112 210 invalidů-důchodců a 464 649 poškozců-důchodců. Invalidů ubývalo především kvůli úmrtím, osamostatňováním a následkem vyššího příjmu.⁵⁸

Dle mého názoru je tedy nepochybné, že uvedené zákony týkající se válečných poškozců byly zlomovým v pomoci válečným invalidům a obecně všem dotyčným válečným poškozcům. Zavedly konkretizaci a styčné body pro další právní úpravu, která dále upřesňovala státní podporu válečných poškozců. Bylo potřeba, aby se stát o přeživší poškozené hroživou světovou válkou postaral a tato zákonná úprava byla perfektní ukázkou, že byť její zdokonalení trvalo několik let, dokázal zákonodárny sbor vytvořit systém a tabulky s poctivými hodnotami, které alespoň částečně zkvalitňovali život válečných invalidů.

⁵⁵ §2 zákona č.39/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některé ustanovení zákona ze dne 20. února 1920, čís. 142 Sb. z. a n., o požitcích válečných poškozců

⁵⁶ Tamtéž §7

⁵⁷ Tamtéž §8

⁵⁸ *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky*. Praha: s.n., 1928, s.129

3.4 Péče o mládež

V této podkapitole se zaměřím na péči o mládež zejména osiřelou a opuštěnou, jelikož právě v této skupině se shrnuje nejpočetnější skupina dětí silně zasažených válkou. Tento druh sociální péče má své zakořeněné základy již na počátku 19.století: „*O mládež se starají jednak rozmanité instituce dobrovolné, jednak je péče o ni upravena předpisy veřejnoprávními. Rodičům nebo jejich zástupcům je uloženo v občanském zákoně z roku 1811 starati se o výživu a o vychování dětí a soudům je nařízeno opatřiti tuto péči tehdy, nejsou-li rodiče již na živu nebo nemohou-li se o děti starati. Pokud běží o chudé děti osiřelé, opuštěné a zanedbané, mají povinnost starati se o jejich výživu a vychování obce domovské, v Čechách pak také zastupitelský okres a země. Zemím je také uloženo postarati se o nápravu dětí zanedbaných, které se dopustily nějakého trestného činu, a to zřizováním donucovacích pracoven a polepšoven podle zákona z roku 1885. Zemím je dále uloženo zákonem z roku 1868, č. 15 ř. z., uhrazovati ošetrovací náklady za děti ve veřejných nalezincích a podle zákona z roku 1901, č. 62 ř. z., který byl obnoven posledně zákonem z 12. prosince 1922, č. 373 Sb. z. a n., zřizují se z přebytků hromadných sirotčích pokladen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku tak zvané zemské sirotčí fondy, které jsou určeny pro ošetřování a vychovávání chudých sirotků do 18 let a stejně i dítek zanedbaných a opuštěných.*“⁵⁹

Z výše uvedeného vyplývá tedy nejen právní základ v roce 1811, ale také samozřejmá právně zakotvená odpovědnost rodičů za péči o dítě a velmi nutná novější úprava z roku 1922, která zavedla nový a důležitý institut, který měl za úkol postarat s o děti osiřelé, zanedbané a opuštěné. Tím se naplnil jeden z cílů sociální politiky, kdy bylo třeba i přes poměrně zastaralou zákonnou úpravu dát dětem novou životní šanci a nenechat je napospas osudu.

Dobrovolná péče o mládež se soustředila v zemských a okresních péčích o mládež. Výše uvedené platilo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Okresní péče zřídil výnos ministerstva sociální péče z 23. března 1921 v každém soudním okrese a zajišťovaly dobrovolnou péči. Pro udržování veřejné péče, bylo klíčové mít v jejich správních výborech zástupce všech veřejných úřadů v okrese, ti obstarávali jakýmkoli zákonným způsobem péči o mládež.

⁵⁹ DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 70

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi naplňoval obdobnou funkcií Československý Červený kříž díky svým místním spolkům.⁶⁰

Z dobové literatury je zřejmé, že byla snaha udržet mládež v co nejvíce příjemném prostředí za účelem zajištění rodinného prostředí pro děti. Konkrétním textem je Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé. Ten shrnuje nejen podstatné principy, na nichž stojí sociální péče o mladistvé, ale také uvádí konkrétní údaje a postupy. Děti osiřelé a opuštěné se dle „Soupisu“ svěřovali do péče rodin nebo ústavů. Děti zdravé a mravně nenarušené byly nejvhodnějšími kandidáty do řádné rodiny a stát tak zachovával pospolitost rodiny. Z finančního hlediska byla také pro stát rodinná péče výhodnější a proto více žádaná. Taková možnost ale nebyla možná vždy, hlavně z důvodu nedostatku způsobilých pěstounů, bylo nutné svěřit sirotky nebo opuštěné děti do ústavní péče.⁶¹

Určitý výčet nabízí výše zmíněný dokument k obecnému přehlednění, do jakého typu ústavů se děti umísťovaly: *„Úkol dětských domovů, sirotčinců, asylů a útulen, jichž péči se děti takové svěřují, je tedy jen subsidiární. Ústavy ty nahrazují mládeži osiřelé a opuštěné péči rodinnou, totiž poskytují jí ubytování, stravování a řádné výchovy mimoškolní.“*⁶²

Dalším dělením péče o mládež bylo dle tehdejších zdrojů specifikováno čtyřmi kategoriemi. První byla péče o mládež normální, kam lze zprvu zařadit péči o matky a kojence formou poraden, porodnic, útulků pro těhotné a jesle. Dále do péče o mládež normální patří péče o batolátka, do níž patřily děti od 3 do 6 let, formou péče byly opět poradny a kupříkladu prázdninové kolonie. Další podkategorií v péči o mládež normální byla péče o děti, které byly ve věku školním (6-14 let). Pro ně existovala řada oblastí v rámci péče jako například: čítárny, besídky, koupaliště, dětské útulky, hřiště. Dále je důležité zmínit děti osiřelé, ohrožené a opuštěné. Pro ně existovaly sirotčince a domovy, také ale volná rodinná péče. Poslední podkategorií rozlišovanou prvorepublikovou sociální péčí je péče o dorost. Tyto děti ve věku 14-18 let mohly vybírat svá budoucí povolání díky poradnám pro volbu povolání, dále existovala řada míst a forem

⁶⁰ DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929, s. 71

⁶¹ Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1925, s.14

⁶² Tamtéž s.14

zábavy a rozvoje pro tyto děti. Mimo jiné do konkrétní péče o dorost patří například: skauting, domovy, útulky a tělesná výchova. Dalšími kategoriemi péče o mládež jsou: péče o mládež mravně vadnou, péče o mládež tělesně nebo duševně abnormální a péče zdravotní.⁶³

„Sirotčince byly dosud budovány jako ústavy k hromadné výchově většího počtu dětí. Mají obyčejně veliké společné ložnice, v nichž dozor je obtížný, velikou společnou jídelnu, která slouží také jako místnost k dennímu pobytu. Také kuchyně, prádelna, umyvárny a koupelny bývají zařízeny po vzoru velkých ústavů. Závadou těchto ústavů je, že mimovolně svým rozvržením místností vnucují systém poněkud kasárenský. Při hromadné výchově děti snadněji uniknou pozorování vychovatelů a vzájemné vztahy mezi dětmi a vychovateli i mezi dětmi samotnými utkvívají na povrchu. Provoz velkého ústavu znemožňuje skutečnou účast dětí na každodenním životě. Děti přicházejí často již k dílu hotovému a nedovedou ocenit, čeho se jim dostává. Jejich přechod z ústavu do praktického života bývá často velmi bolestný a obtížný; ztroskotávají pro neschopnost k samostatnému životu. Toto platí o většině dětí.“⁶⁴ Opět je vidět snaha o zařazení dětí do normálního života a úvaha nad nedostatečnou přípravou do normálního života dětem vychovávaných v sirotčincích.

„Zásada nahradit dítě vlastní ztracenou rodinu pobytém v cizí rodině je již velmi stará a osvědčuje se. Vyžaduje však pečlivého výběru rodin pěstounských i dětí, pravidelného dozoru (viz zákon o dozoru nad dětmi v cizí péči). Pěstounské rodiny i umisťované děti musejí býti vybírány s rozmyslem, tak aby vzájemně si odpovídaly. Je nesporno, že umisťování dětí do rodin daří se hlavně u dětí menších, které jsou přístupny vlivům výchovy a dovedou se novému rodinnému životu přizpůsobiti.“⁶⁵

Výše uvedené nám proto dopomáhá k lepšímu náhledu na situaci jako na široké spektrum možných příležitostí pro osiřelé dítě, kdy jednoznačně zvýhodněné bylo dítě v nižším věku, protože bylo schopné se přizpůsobit rodinným návykům, výchově člena rodiny a obecně zapadnout do rodinného kolektivu snáze.

⁶³ TRNKOVÁ, Marie. *Kapitoly ze sociální péče o mládež*. V Praze: Organizace sociálních pracovníků, 1932. s. 9-10

⁶⁴ Tamtéž s. 56

⁶⁵ Tamtéž s. 58

Právní úprava Československé republiky, byť nepříliš bohatě novelizována a upravována v období meziválečném, stále plnila jednu z primárních povinností státu a to ochranu dětí.

4. Systém uspořádání organizace sociální péče v období první ČSR

Významné bude v této kapitole obecné vymezení vybraných institucí zabývajících se sociální problematikou v období po první světové válce. Institucionální základ pro faktické konání činnosti zákonem danou je nezbytné, a proto se v této kapitole vynasnažím zaměřit se právě na instituce ve svém postavení jedinečné, kterými bylo jednoznačně samo Ministerstvo sociální péče a dobrovolnické organizace.

K výběru této kapitoly mě inspirovala právě nezbytná úloha ministerstva sociální péče, které svou činností ovlivňovalo celý chod sociálního zákonodárství napříč celým meziválečným obdobím. Naproti tomu dobrovolné organizace převzali správu sociální tam, kde bylo nutné a pro stát nedostupné. Vybral jsem konkrétního představitele, kterým je ministr Lev Winter, který se dle mého názoru významně podílel na sociálním zákonodárství a sociální politice ve složité poválečné době. Kromě přiblížení instituce dochází v této kapitole tedy i přiblížení zmíněného představitele, se zasloužil o vydání zákonů, které nadčasově posouvaly československé sociální zákonodárství směrem od poválečné krize.

4.1 Ministerstvo sociální péče

Následující stránky obecně uvedou úlohu a význam ministerstva sociální péče v pozici instituce a vrcholu systémové soustavy sociální péče. Dále bude uveden ministr sociální péče Lev Winter, který prosazoval řadu pokrokových zákonů.

4.1.1. Ministerstvo jako instituce

„V době největší hmotné i duševní bídy, v době plné strádání na poli válečném i uvnitř státu, na sklonku světové války bylo zřízeno ministerstvo sociální péče; rozhodnutím ze dne 7. října r. 1917 a ze dne 22. prosince r. 1917 byl schválen obor působnosti ministerstva sociální péče, jehož činnost započala dnem 1. ledna r. 1918. Zřízení ministerstva sociální péče bylo jedním z posledních pokusů zastavit hrozivě se blížící krizi státu; byl to pokus získati přízeň nejširších

*vrstev lidových, sociálně-nejslabších, na něž dolehla světová válka nejtíže. To, co bylo neuskutečnitelné v roce 1914, stalo se skutkem v roce 1917 : říše měla mít své lidové ministerstvo. Zákonem československé republiky ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n. byly ponechány veškeré dosavadní zemské a říšské zákony prozatím v platnosti, aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým.*⁶⁶ Z uvedeného je zřejmé, že počátky hlubšího pochopení problematiky sociální politiky započaly ještě před osamostatněním československého státu a to dokonce v roce 1917, kdy válka ničila a podkopávala sociální potřeby lidí.

Základem pro vznik ministerstva sociální péče byla tedy již právní úprava rakousko-uherská spolu s následnou „recepční normou“, a nebylo proto překvapením, když v návaznosti na recipovanou právní úpravu pokračoval československý stát právní úpravou novou: *„Zákonem ze dne 2. listopadu 1918, č. 2 Sb. z. a n. byl k obstarávání nejvyšší státní správy zřízen vedle ostatních ústředních úřadů úřad pro správu sociální péče. Československé ministerstvo sociální péče nestalo se však ústředním úřadem československé republiky jen z důvodů kontinuity s dosavadním stavem; jako kulturní národ přijal národ československý v duchu mírových smluv do svého štítu ideu spravedlnosti a rovnosti. Této ideji dostalo se výrazu v úvodu k ústavní listině republiky československé. Sociální péče jest přirozeným a nezbytným úkolem kulturního státu; podle stanoviska, jaké má stát k otázkám sociálním, možno měřiti stupeň jeho kultury. Společnost lidská má ve svých rukou sociální a kulturní povznesení lidu; ona jest zodpovědná za sociální a kulturní bídu, neb ona má prostředky a možnosti ji odstraniti nebo zmírniti. Ze společenských útvarů jest pak v prvé řadě stát, jemuž tu přísluší vedoucí místo; neboť stát jest nejvyšší formou organisace lidské společnosti. Všude tam, kde ostatní společenské útvary jeví se nedostačitelnými v plnění sociálních a kulturních úkolů, všude tam, kde jejich činnost na poli sociálním a kulturním nemůže dojiti žádoucích cílů, jest dáno místo činnosti a zásahu kulturního státu.*⁶⁷

Výše uvedený text si tedy vykládám jako spatřující smysl nové normotvorby nejen jako opatření nutné, ale i kulturně obohacující a svým způsobem zvyšující životní úroveň. Sociální zákonodárství se tak obohacovalo a

⁶⁶ *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky.* Praha: s.n., 1928, s.5

⁶⁷ Tamtéž s.5

rozdělalo pod dohledem odborníků, jejichž snaha byla nejen navázat tedy na zákony dané, ale naplnit potřebnou novelizací a doplněním zákonů také potřeby lidu, jehož velká část se po válce nacházela na hranici finančního kolapsu. Ministerstvo sociální péče tak působilo nejen jako představitel sociální péče o občany, ale také jako jednotící faktor stvořený na principu kulturního a sociálního rozvoje. Jeho základ byl ale uveden zákonem č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší Správní úřady ve státě československém a jednotlivá ministerstva tak byla postavena do pozic úřadů obstarávajících nejvyšší státní správu ve vymezené oblasti.⁶⁸ Roku 1927 byl přijat zákon č. 126/1927 Sb., o organizaci politické správy, který rušil župy předchozí právní úpravy⁶⁹ a na jejich místo dosadil zemské orgány a definitivně tak stvrdil pojmosloví organizace úřadů na: okresní a zemské.⁷⁰ Správní dělení státu, které dále napomáhalo k výkonu činnosti ministerstev, bylo rozdělení: obce, okresy a země.

Veřejnou sociální péči, kterou poskytoval stát prostřednictvím svých orgánů, by bylo možné shrnout takto: „*Stát jako veřejnoprávní společenský celek, spojující v sobě jedince k dosažení společných úkolů životních, může plnit povinnost péče sociální jak po stránce finanční, tak i administrativní buď přímo sám používá k tomu svých vlastních úřadů, orgánů a zařízení, nebo ji může obstarávat také prostřednictvím svých nižších veřejnoprávních útvarů, jakými bývají jednotlivé země, župy (kraje), okresy a obce, na které se pravidelně rozděluje státní území i jeho správa.*“⁷¹ Zároveň je nutné podotknout, že aby byla zabezpečena veřejná sociální péče občanům, existovala podmínka státní a domovní příslušnosti, kdy znamenala příslušnost k československému stát a domovská označovala příslušnost k obci. Bez těchto dvou příslušností, kdy ani jedna nemohla být bez druhé naplněna, neexistoval nárok na veřejnou sociální péči.⁷²

Během prvního desetiletí trvání ministerstva sociální péče proběhly změny i v poměrech personálních. Již v době před převrácením se mezi českými úředníky ve Vídni poradily o osobním zastoupením v budoucích ústředních úřadech Československé republiky. Význačnou úlohu v těchto poradách měl bývalý

⁶⁸ §1 zákona č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší Správní úřady ve státě československém

⁶⁹ Zákon č. 126/1920 Sb., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé

⁷⁰ Zákon č. 126/1927 Sb., o organizaci politické správy

⁷¹ TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925. s. 17-18

⁷² *Tamtéž* s. 23

prezident nejvyššího správního soudu JUDr. Ferdinand Pantůček. Již v prvních dnech po převratu se do služeb československého ministerstva sociální péče hlásili významní čeští úředníci z rakouských ministerstev, ti tak nakonec vytvořili personální základ ministerstva sociální péče a ve všech oborech činnosti ministerstva sociální péče tak byli zajištěni odborníci.⁷³ Vznikala řada státních ústavů a také celá řada specializovaných státních ústavů začala spadat do správy ministerstva sociální péče (ústavy pro péči o mládež).

Ministerstvo sociální péče postupem času rozšiřovalo svou činnost díky řadě zákonů, týkajících se sociální problematiky jemu příslušejícímu. Byla tedy potřeba zajistit administrativní aparát: *“Smutným dědictvím války jsou váleční invalidé, vdovy a sirotci po padlých a ve válce neb v důsledku války zemřelých a jiní váleční poškození. Ministerstvo sociální péče bylo tu postaveno před dalekosáhlé úkoly, jež by státní správa nebyla zmohla aparátem, který zde po převratu zůstal. Bylo tedy nutno s urychlením vybudovati vhodný administrativní aparát, který by sjednotil všechnu péči o válečné poškozené v republice. Jako přípravná práce zařízen nejprve již v lednu 1919 soupis všech válečných invalidů ze světové války, dnem 1. dubna 1919 započaly svou činnost mezitím zřízené zemské úřady pro péči o válečné poškozené v Praze, v Brně a v Bratislavě, jejichž působnost určena rámcovým zákonem ze dne 8. dubna 1919, č. 199 Sb. z. a n. ; hlavně pro obstarávání všech přípravných prací zřízena celá síť okresních úřadoven v Čechách, na Moravě a ve Slezsku i na Slovensku (v Podkarpatské Rusi pracoval na místě zemského úřadu samostatný referát ministerstva sociální péče při civilní správě pro Podkarpatskou Rus v Užhorodě).“⁷⁴*

Ministerstvo řešilo otázky sociální politiky, týkající se mimo jiné již v předchozích kapitolách zmíněné problematiky: zprostředkování práce, péče o nezaměstnané občany, péče o mládež, péče o válečné poškozené. Provádělo tak kontrolu sociálního zákonodárství a sociální stability. Sociální pojištění, bylo další významnou oblastí, která spadala do agendy ministerstva sociální péče, a které se tato práce bude později věnovat. Důležitým byl zákon č. 221/1924 Sb., který poukazuje na sociální problematiku dále spadající pod ministerstvo sociální péče, mezi níž patří pojištění zaměstnanců konkrétně lze zmínit nemocenské, úrazové a starobní.

⁷³ *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky*. Praha: s.n., 1928. s. 9

⁷⁴ *Tamtéž*, s.5

4.1.2 Vliv ministra Wintera na rozvinutí sociálního zákonodárství

Významným poválečným ministrem sociální péče byl Lev Winter. Založil Sociální Ústav ČSR a stal se jeho členem, později předsedou. Byl jedním z významných článků v tvorbě sociálního zákonodárství v ČSR.⁷⁵ Z pozice ministra sociální péče významně pomohl kromě jiného i k zavedení gentského systému, který zastával jako flexibilní a správný, přestože se systém tehdy nesetkal s všeobecným nadšením.

„Už ve svém prvním působení v ministerské funkci byl hlavním iniciátorem zákona o osmihodinové pracovní době (1918) a v letech 1919-20 prosadil významné novely zákona o povinném nemocenském pojištění zaměstnanců průmyslu, živnosti a obchodu z roku 1888. Tyto “Winterovy novely”, jak byly ve své době obecně označovány, rozšířily okruh nemocensky pojištěných na všechny námezdně pracující (hlavně na zemědělské a domácí dělníky), zvýšily podíl zaměstnavatelů na placení pojistného, prodloužily povinnost poskytovat pojištěncům léčebnou péči a nemocenské dávky při neschopnosti k práci z půl roku na celý rok a určily, že povinné nemocenské pojištění se vztahovalo také na rodinné příslušníky pojištěnců.“⁷⁶

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že jeho podíl na vývoji sociálního zákonodárství směrem kupředu nelze popřít. Především bych rád vyzdvihl jeho snahu o prosazení zákona č.91/1918 Sb., o osmihodinové pracovní době, který pomohl k nastavení přijatelného sociálního standardu, jehož nadčasovost je i v dnešní době znatelná.⁷⁷ Dalším pracovněprávním zákonem, na který měl Lev Winter podíl, a který měl dopad na sociální politiku nejen meziválečného československého státu, je ze dne 17. července zákon č. 420/1919 Sb., o práci dětí, který mimo jiné upravoval zákaz práce v případech, že by bylo dítě prací poškozováno na zdraví nebo ohrožováno na tělesném a duševním vývoji. Také byl zaveden úplný zákaz práce před dvanáctým rokem s výjimkou lehké zemědělské práce od deseti let. Zároveň uváděl zákon, že ministr může kdykoliv rozšířit

⁷⁵ Sociologická encyklopedie, *Winter Lev*. [online]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Winter_Lev

⁷⁶ Online archiv (Langhans). home (Langhans) [online]. Copyright © Langhans Archiv Praha [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <http://www.langhans.cz/cz/archiv/online-archiv/name/w/winter/532/>

⁷⁷ Zákon č. 91/1918 Sb., o osmihodinové pracovní době

seznam omezených zaměstnání, které zákon obsahoval, a nařídit také dalekosáhlejší omezení práce.⁷⁸

4.2 Dobrovolnické organizace

V této části se zaměřím na vybrané dobrovolnické organizace, které svým vznikem značně pomohly sociálnímu systému Československé republiky.

Okrajově bych rád zmínil, že v poválečné době také vznikalo mnoho specifických spolků podle skupiny, které poskytoval informace a podporu za členský příspěvek. Jedním z nich byla Družina československých válečných poškozených, která za příspěvek podávala svým členům, kterými byli invalidi, vdovy a pozůstalí, informace ke zkvalitnění života a poskytovala v nutných a předem stanovených případech i finanční podporu.⁷⁹

4.2.1 Československý červený kříž

V době po vzniku samostatného československého státu bylo náročné prosazovat sociální zájmy, ale snaha občanů zaznamenala pozitivní přínos pro československou sociální péči: *„Bídne poměry mládeže, velikost úkolů nového státu a dobrá vůle a ochota občanů pomoci mu v jeho začátcích způsobily, že v době popřevratové vznikl značný počet nových institucí dobrovolné péče, které se všechny hlásily ku práci. A těchto nových institucí vznikl zase daleko větší počet v Čechách, na Moravě a ve Slezsku než na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde počal prováděti úkoly dobrovolné péče o mládež hlavně nově organisovaný československý červený kříž.“*⁸⁰ Oficiálním datem vzniku Československého červeného kříže je považován 6. únor 1919, kdy došlo k potvrzení dopisem od prezidenta T.G. Masaryka. Do čela ČSČK byla jmenována dcera prezidenta Masaryka, Alice Masaryková.⁸¹

Činnost ČSČK byla skutečně příkladná. *„V období mezi dvěma světovými válkami v mnoha případech ČSČK nahrazoval nedostatky státní zdravotní správy a doplňoval ji. Zprostředkoval styk rodin se zajatci, pomáhal uprchlíkům a*

⁷⁸ Zákon č. 420/1919 Sb., o práci dětí

⁷⁹ *Protokol o sjezdu Družiny českoslov. válečných poškozených (invalidů, vdov a pozůstalých) konaném ve dnech 28. a 29. června 1919 v Obecním domě v Praze-Karlíně.* V Praze: Nakladatelství družstvo válečných poškozených, 1919. s. 13

⁸⁰ *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky.* Praha: s.n., 1928. s. 22

⁸¹ Oficiální stránky Českého červeného kříže, *Vznik ČSČK*. [online]. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.cervenykriz.eu/vznik-csck>

zapojoval se do asanačních a profylaktických akcí proti epidemiím v prvních letech po první světové válce. Budoval zdravotní ústavy a dětské prázdninové osady, zřizoval poradny pro matky a děti, ambulatoria, jesle, útulky rodiček, sirotčince, žákovské domovy, útulky pro starce, apod. Organizoval také dopravní zdravotní službu, posílal nemocné do ústavů, pomáhal při živelních pohromách, rozvíjel zdravotnickou osvětu. V roce 1920 převzal ČSČK do své správy státní ošetrovatelskou školu a současně prováděl i výchovu tzv. samaritánů.“⁸²

V období světové hospodářské krize poskytoval ČSČK další charitativní programy, jakými bylo pořádání různých ošacovacích akcí, zajišťoval otop sociálně slabým rodinám v zimních měsících a rozdělování potravin mezi obyvatele v nejchudších okresech. Zajímavým faktem je, že dorost ČSČK byl v roce 1936 co do počtu členů na 4. místě celosvětově, měl 840.000 členů.⁸³ Podílel se tak výrazně na udržitelnosti úrovně sociální péče, když poskytoval chudým a nedostatečně zajištěným jídlo, oblečení a ubytování.

4.2.2 Masarykova liga proti tuberkulóze

Další dobrovolnickou organizací byla Masarykova liga proti tuberkulóze, která vznikla roku 1920, a jejím cílem bylo sjednotit organizaci boje proti TBC. V té době byla úmrtnost vysoká, 35 000 úmrtí ročně. Údaje o nemocnosti neexistovaly, neboť nebylo povinné hlášení. Základní jednotky Ligy byly poradny-dispenzáře, které měli za úkol především evidenci nemocných a diagnostiku TBC. Další činností byla prevence TBC v dětském věku pomocí zotavovacích letních táborů nebo dlouhodobými pobyty ohrožených dětí ve venkovských rodinách. Liga také poskytovala sociálních příspěvků nemajetným nemocným a jejich rodinám. Další činností bylo vydávání odborných časopisů a metodických příruček pro lékaře. Pro laickou veřejnost vydávala širokou škálu informativních materiálů, kupříkladu plakáty, nálepky. Organizovala také osvětové přednášky o boji proti TBC. Finance získávala z veřejných prostředků od ministerstev zdravotnictví a sociální péče, od příznivců Ligy, z darů a příspěvků jejích členů.⁸⁴

⁸² Oficiální stránky Českého červeného kříže, *Vznik ČSČK*. [online]. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.cervenyriz.eu/vznik-csck>

⁸³ Oficiální stránky Českého červeného kříže, *Vznik ČSČK*. [online]. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.cervenyriz.eu/vznik-csck>

⁸⁴ KUBÍN, Milan. In: Kapitoly z historie. *Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze – III. díl*

Liga vyzvedla problém TBC jako nejtěživější důsledek válečného strádání a poválečných obtíží a spojila pod prestižním názvem dřívější roztržité aktivity protituberkulózního boje v Českých zemích. Od počátku cílil svůj program i na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde byl problém TBC ještě závažnější. Liga byla nevládní organizací humanitárního charakteru s význačnou medicínskou složkou a vedle obrovského potenciálu tisíců nadšených spolupracovníků disponovala také vysokými finančními prostředky, které dovolovaly systematické budování sítě dispenzářů, podporu lůžkových zařízení, rozvíjení sociální péče o nemocné a jejich rodiny a preventivní akce u dětí a mladistvých ohrožených TBC nákazou. Byla neodmyslitelnou součástí protituberkulózního boje První československé republiky“. ⁸⁵ Prezident T. G. Masaryk podpořil Ligu několikrát vysokou finanční pomocí v řádu stovek tisíců korun. Největší dar byl 500 000 korun. V dalších letech pokračovaly aktivity Ligy soustředěných v terénních, zpravidla okresních stanicích, tedy dispenzářích koordinovaných zemskými odbory a ústředím Ligy, převážně činností propagačně výchovnou, péčí o nemocné a prevencí TBC infekce u ohrožených jedinců.⁸⁶

V této organizaci také působila řada významných lékařů. V souvislosti s touto i předchozí organizací bych rád zmínil pozdější oběť nacistické okupace, MUDr. Karla Svěráka. Ten byl výraznou osobností rozšiřování obou organizací. Založil pobočku ČSČK a poradnu Masarykovy Ligy proti tuberkulóze v Ružomberku. Bezplatně léčil, radil a vychovával a významně se tak podílel na zlepšení zdraví obyvatel ve svém působišti a okolí. Zasloužil se o celistvost Masarykovy univerzity v Brně a velkou péči věnoval brněnské Mladé generaci lékařů, která zaštiťovala kurzy pro lékaře a podporovala publikační činnost.⁸⁷

⁸⁵ KUBÍN, Milan. In: Kapitoly z historie. *Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze – I. díl*

⁸⁶ KUBÍN, Milan. In: Kapitoly z historie. *Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze – I. díl*

⁸⁷ Internetová encyklopedie dějin města Brna, *Karel Svěrák - Profil osobnosti*. [online]. 29. 4. 2019 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2266

5. Vybraná právní úprava z oblasti sociální péče v období první ČSR

V této kapitole se zaměřím především na obecné představení dle mého názoru stěžejní zákonné úpravy vybraných druhů sociálního pojištění a některých jejich dávek. Středobodem kapitoly o pojištění bude zákon sjednocující právní úpravu důležitých typů pojištění. Poslední částí kapitoly bude zaměření se na vybrané zákony, týkající se boje proti nezaměstnanosti během světové hospodářské krize.

5.1. Pojištění

5.1.1 Nemocenské a důchodové pojištění

Již před vznikem samostatného československého státu existovala úprava zabývající se sociálním pojištěním. Důležitý byl ze dne 30. března 1888, z. ř. č. 33, o nemocenském pojištění dělníků a z Pro účely této práce se ale zaměříme na dobu po vzniku Československé republiky a proto je důležité přiblížit zákon č. 268/1918 Sb., jímž se mění předpisy zákona o nemocenském pojištění dělníků. *„Pro případ nemoci jsou podle tohoto zákona pojištěny všechny osoby, jež vykonávají práce a služby na základě poměru pracovního, služebního neb učňovského, a nevykonávají jich jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně.*

Pojištění jsou také domácí dělníci, t. j. osoby, jež nejsou živnostníky podle řádu živnostenského, pravidelně a nikoli pouze příležitostně vykonávají živnostenské práce na zakázku jednoho nebo několika zaměstnavatelů mimo dílnu zaměstnavatelovu, i tenkrát, byla-li jim práce přidělena osobami sprostředkujícími (skladovními mistry a pod.).

Pojištění vztahuje se také na domovníky, pokud nevykonávají domovnícké práce jenom jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně.

Ministr sociální péče se zmocňuje, aby nařízením rozšířil pojistnou povinnost na živnostníky, kteří se zaměstnávají výrobou anebo zpracováním zboží domácíou prací, i když vedle práce pro jednoho nebo několik podnikatelů pracují také pro vlastní zákazníky.“⁸⁸ Zákon tedy označil, že do pojištění spadají veškeré osoby pracující na základě uvedeného poměru a za uvedených podmínek. Zákon dále

⁸⁸ §1 zákona č. 268/1919 Sb., jímž se mění předpisy zákona o nemocenském pojištění dělníků

rozšiřoval tento výčet pracujících a rozšířil poskytování nemocenské podpory, které bylo prodlouženo až do doby jednoho roku. Pojištění prováděli nemocenské pokladny, jejichž taxativní výčet, způsob kontroly a sestavu orgánů zákon také udával. Také příslušníci domácnosti a rodiny pojištěného dostali oprávnění přihlásit se k nemocenským pokladnám.⁸⁹

Zcela stěžejním zákonem navazujícím byl zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Ten byl účinný až od roku 1926 a v obměněných zněních upravoval sociální zákonodárství v oblasti pojištění desítky let. Pojištění již bylo prováděno přejmenovanými nemocenskými pokladnami, tedy nemocenskými pojišťovnami, které působily především na území okresu. Jednalo se o právnické osoby a zákon podrobně popisoval jejich organizaci a působnost. Zaměstnavatel měl povinnost u nich přihlásit osoby u něj zaměstnané. Zároveň existovala povinnost oznámení každé případné změny. Pokud tyto povinnost nesplnil, určoval zákon formu finanční náhrady. Dalším důležitým orgánem tento zákon uvádějící, byla Ústřední sociální pojišťovna se sídlem v Praze, která prováděla pojištění invalidní a starobní. Mohla za určitých okolností přebírat agendu nemocenských pojišťoven a nemocenské pojišťovny mohly za určitých podmínek přebírat agendu její a to povinně. Ústřední sociální pojišťovna byla dozorčím úřadem nad nemocenskými pojišťovnami. Ústřední sociální pojišťovna spadala pod dozor státní správy, kterou vykonávalo ministerstvo sociální péče. Pro určitou jednotnost budou následující údaje ze znění tohoto zákona účinného od 1. 1. 1929. Ústřední sociální pojišťovna také měla za úkol zřídit Zemské úřadovny, kterým umožnila plnit svěřené úkony a pomáhat nemocenským pojišťovnám se stanovenými úkoly v obvodu její působnosti. Ze zmocnění Ústřední sociální pojišťovny mohly Zemské úřady například provádět revizi mzdových záznamů, dozírat na nemocenské pojišťovny nebo navrhopat zvýšení či omezení pojistného. Samotné nemocenské pojištění vznikalo dnem počátku výkonu práce zaměstnancem. Nárok na pomoc v nemoci vznikal dnem ohlášení této skutečnosti o nemoci nemocenské pojišťovně. Kromě nemocenského, které poskytovala nemocenská pojišťovna, jehož denní dávky zákon uváděl, existovala také zadarmo poskytovaná lékařská pomoc v nemoci a také zdarma poskytované léčebné pomůcky a léčiva. Pojistného vyměřovala a vybírala příslušná nemocenská pojišťovna, u níž byl pojištěnec přihlášen. Další

⁸⁹ Zákon č. 268/1919 Sb., jímž se mění předpisy o nemocenské pojištění dělníků

formou dávek nemocenského pojištění, zajištěné tímto zákonem, byla pomoc v mateřství a to příkladem zdarma poskytnutou porodní asistentkou, peněžitou dávkou šest týdnů před porodem a šest týdnů po porodu ve výši nemocenského a peněžitou dávkou rovnou polovině nemocenského, v případě že pojištěnky své dítě samy kojí a to až do uplynutí dvanácti týdnů od porodu. Jednalo se tedy o velký pokrok, co se týče státní pomoci v mateřství. Bylo také možné zvýšit a omezit dávky nemocenského.⁹⁰

Nárok na invalidní důchod měl pojištěnec, byl-li invalidní. Invaliditu zákon specifikoval takto: „*Za invalidního podle tohoto zákona se považuje, kdo pro nemoc nebo jiné vady tělesné nebo duševní, nepřivoděné úmyslně, nemůže prací přiměřenou jeho silám, schopnostem, výcviku a dosavadnímu povolání vydělati ani třetinu toho, co tělesně a duševně zdravý zaměstnanec téhož druhu s podobným výcvikem v témže obvodě obyčejně vydělává.*“⁹¹ Za počátek dne nároku, byl považován den počátku invalidity, a samotný invalidní důchod se skládal z částky základní a částky zvyšovací. Základní částkou bylo 550 Kč ročně a od 1. ledna 1929 byly stanoveny pevné sazby v jednotlivých třídách týdně. Důchod starobní příslušel pojištěnci bez ohledu na invaliditu jako důchod invalidní od 65 let především za podmínky, že nevykonával práci nebo službu povinně pojištěnou podle zmíněného zákona.⁹² Vliv na invalidní a starobní důchod mělo také každé dítě, o které důchodce pečoval, a které by v případě smrti důchodce, mělo nárok na důchod sirotčí. Za každé takové dítě se zvyšoval důchod o jednu desetinu důchodu vyměřeného podle tohoto zákona.⁹³ Významné bylo definování mzdy a mzdových tříd, kterých bylo deset, bylo možno měnit nařízením na základě po návrhu Ústřední sociální pojišťovny. Pojištění invalidní a starobní byla sjednocena a tvořila jednu třídu.⁹⁴

Dalším důchodem, který bych rád alespoň zmínil, je v uvedeném zákoně důchod vdovský, na který měla nárok vdova pojištěnce, který v době svého úmrtí požíval důchod invalidní nebo starobní, když dosáhne 65 let nebo pečuje-li o nejméně 2 děti pojištěnce, které mají nárok na sirotčí důchod. Specificky také zákon vyslovoval tento nárok vdově i v případě, že by pojištěnec na takový důchod měl nárok, když v době jeho úmrtí nebo později stane invalidní. Důchod

⁹⁰ Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

⁹¹ Tamtéž §109

⁹² Tamtéž §112

⁹³ Tamtéž §113

⁹⁴ Tamtéž §12

vdovský (vdovecký) činil polovinu důchodu, který požíval nebo na nějž měl nárok pojištěnec (pojištěnka).⁹⁵

Důchod sirotčí byl dalším druhem důchodu závislého na úmrtí pojištěného. Nárokem disponovalo dítě mladší 17 let, pokud mu umřel pojištěný rodič, který požíval důchod invalidní nebo starobní. To platilo i v případě, že měl na uvedené důchody rodič nárok. Důkazem o důslednou péči o mladé sirotky státem byl také fakt, že i v případě, že se jednalo o vnuky zemřelého a nebyl vyčerpán důchod sirotčí dětmi zemřelého pojištěnce, na němž byli vnuci převážně odkázáni, i tito vnuci měli nárok na sirotčí důchod. Pro osvojence a nevlastní děti se také vyjadřoval zákon veskrze pozitivně, protože i ony za podmínky, že jinými dětmi zemřelého pojištěnce nebyla maximální výše důchodu vyčerpána, mohly získávat po osvojitelích, popřípadě po nevlastních rodičích, sirotčí důchod. Pobírání důchodu začíná dnem úmrtí pojištěného rodiče a končí zpravidla dnem 17. narozenin.

Veliký vliv na sociální zákonodárství měl i zákon rozšiřující zákonnou úpravu problematiky penzijního pojištění, tedy zákon č. 89/1920 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o pensijním pojištění (zákon z 16. prosince 1906, č. 1 ř. z. z roku 1907, a císařského nařízení z 25. června 1914, č. 138 ř. z.). Tato novela uvedla pojišťovací povinnost zejména pro zaměstnance, kteří prováděli práci duševní a dozírající nad prací jiných osob.⁹⁶ Zákonem č. 92/1918 Sb., byl zřízen Všeobecný penzijní ústav v Praze, který vedl správu penzijního pojištění.⁹⁷

5.1.2 Úrazové pojištění

Úrazové pojištění má své základy v recipovaném zákoně č. 1/1888 ř. z., o pojišťování dělníků pro případ úrazu. Nejvyšším orgánem úrazového pojištění byla Úrazová pojišťovna dělnická v Praze a Brně spolu s vládním nařízením zřízenou Zemskou úřadovnou pro pojišťování dělníků v Bratislavě.⁹⁸ V období první Československé republiky bych rád zmínil zákon č. 207/1919 Sb., kterým se měnily zákony o úrazovém pojištění dělníků. Úrazové pojištění bylo samostatným

⁹⁵ § 114, § 116 zákona č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

⁹⁶ zákon č. 89/1920 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o pensijním pojištění

⁹⁷ Zákon č. 92/1918 Sb., o zřízení Všeobecného pensijního ústavu v Praze.

⁹⁸ Nařízení vlády č. 516/1919 Sb., o zřízení Zemské úřadovny pro dělnické pojištění na Slovensku v Bratislavě a rozšíření působnosti zákonů o dělnickém pojištění na Slovensku.

druhem pojištění a jeho výhodou jako povinného pojištění bylo mimo jiné, že nastávalo ex lege, a proto zraněný dělník musel obdržet od nositele úrazového pojištění odškodné.⁹⁹ „Všichni dělníci a závodní horníci, zaměstnaní v továrnách a hutích, v dolech na nerosty nevyhrazené, v loděnicích a lomech, jakož i v zařízeních náležejících k těmto podnikům, dále dělníci a závodní úředníci, zaměstnaní v podnicích horních, podrobených dozoru horních úřadů, a v závodech k nim náležejících, ve vrtacích podnicích na vyhrazené nerosty a v podnicích na těžbu horního vosku a asfaltu jsou pojištěni podle ustanovení tohoto zákona proti následkům úrazů přicházejících se při provozování podniků (úrazů podnikových).“¹⁰⁰ Záleželo tedy, jestli došlo ke zraněním následkem práce v zaměstnání.

Navýšení mezd v předchozím zákoně však v tehdejších poměrech příliš nepomohlo, přestože zvyšoval pojištěný roční pracovní výdělek, který byl pro vyměření úrazového důchodu klíčový. Bylo tedy potřeba dále navýšit pracovní výdělek zákonem č. 300/1921 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o úrazovém pojištění dělníků. Ten byl nově určen částkou 12 000 Kč.¹⁰¹ Rád bych dále poukázal na zákon č.481/1921 Sb., který bojoval proti následkům rozdílu měny a zvyšoval úrazové důchody na výši nutného existenčního minima, stalo se tak především díky drahotným příplatkům k úrazovým důchodům. Ty byly progresivní a poskytly tak důchodcům určité požadované minimum.¹⁰²

Pojištění se tedy vztahovalo na neúmyslně přivoděné úrazy zaměstnancům při provozu v zákoně uvedených podniků, ale také na cesty z práce a do práce. Spadali sem tedy nejen úrazy prokazatelně zaviněné osobním zaviněním zaměstnavatelem, jeho orgánem nebo věcnou závadou na závodním zařízení, kde úrazové pojištění vystupuje jako pojištění proti povinnému ručení podniku. Přesto do úrazového pojištění spadaly i úrazy bez viny podniku, právě třeba zmíněné cesty do práce a z práce, úrazy nahodilé, ale také úrazy zaviněné neopatrností dělníka. Protože celé pojištění hradil zaměstnavatel, bez možnosti srážky ze mzdy zaměstnancům, bylo podle zákona nemožné vymáhat po něm jakoukoliv náhradu

⁹⁹ STERN, Evžen a BŘESKÝ, Edvard. *Sociální pojištění v Československu*. V Praze: [Sociální ústav], 1931. s. 10

¹⁰⁰ Článek II. zákona č.207/1919 Sb., kterým se měnily zákony o úrazovém pojištění dělníků

¹⁰¹ Zákon č. 300/1921 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o úrazovém pojištění dělníků

¹⁰² STERN, Evžen a BŘESKÝ, Edvard. *Sociální pojištění v Československu*. V Praze: [Sociální ústav], 1931. s. 15

škody zaměstnancem za úraz odškodněný Úrazovou pojišťovnou dělnickou, což vedlo ke smírnému řešení úrazové problematiky mezi zaměstnavateli a dělníky.¹⁰³

Jedním z posledních zákonů, které měly velký vliv na sociální rozvoj v oblasti úrazového pojištění je zákon č. 99/1932 Sb., o odškodnění nemocí z povolání, který stanovil jako nemoci z povolání taxativní výčet nemocí, který obsahoval ve své příloze. To platilo ovšem za podmínky, že těchto nemocí bylo dosaženo zaměstnáním v pojištěných podnicích takového druhu, který byl uveden ve výše zmíněné příloze vedle konkrétních nemocí z povolání.¹⁰⁴

5.2 Vybraná zákonná úprava reagující na nezaměstnanost v období hospodářské krize

Hospodářská krize se stala jedním z hlavních důvodů nezaměstnanosti v Československu na počátku 30. let 20. století. Události v Československé republice nenasvědčovaly přiblížení hospodářské katastrofy. Burzovní krach na burze v New Yorku v době masového investování způsobil na „Černý pátek“ v USA ohromnou vlnu nepokojů a nepříznivých predikcí.¹⁰⁵ Již brzy se začaly projevovat první dopady na ostatní státy a to díky vysoké míře globalizace hospodářství a to i přes zdánlivě velikou vzdálenost New Yorku od Evropy. Obavy z USA se brzy projeví také na burzách v Londýně, Paříži a Amsterdamu, kde cenné papíry ztratili až 50% své hodnoty. Řada odborníků však nepřikládala událostem na burze zásadní význam vůči vlivu na hospodářství. Lze tak konstatovat, že byla situace zprvu nezasaženými státy bohužel podceňována.¹⁰⁶

V lednu roku 1930 opatrně uklidňoval ministr financí Engliš: *„Jest těžko ohodnotiti hospodářský vývoj pro nejbližší budoucnost, nadtož na léta dopředu. Linie vývojová jest spíše sestupná. Jest jisto, že se ocitá naše zemědělství v krizi důsledkem zahraniční soutěže a mluví se o tom, že jdeme i do krise průmyslové. Míru krise průmyslové můžeme měřiti nezaměstnaností, míru krise zemědělské nikoli. Nezdá se, že náš průmysl se ocitá ve svém celku v krizi, i když linie*

¹⁰³ STERN, Evžen a BŘESKÝ, Edvard. *Sociální pojištění v Československu*. V Praze: [Sociální ústav], 1931. s. 11

¹⁰⁴ Zákon č. 99/1932 Sb., o odškodnění nemocí z povolání

¹⁰⁵ RÁKOSNÍK, Jakub a NOHA, Jiří. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012. 20 století, s. 32. ISBN 978-80-87284-29-2

¹⁰⁶ Tamtéž s. 35-36

mimořádné konjunktury minulých let opadává.“¹⁰⁷ Když si byli českoslovenští zákonodárci vědomi dopadů Velké hospodářské krize na československý stát, věděli, že je třeba jednat, protože dopady této krize se postupně projeví nejen nezaměstnaností, i když její nástup nebyl zpočátku rapidní.

Československý trh nebyl dostatečně rozvinutý a připravený na to, aby se stát pokusil vnitrostátně o hospodářskou samostatnost a byl tak hospodářsky co nejméně hospodářsky závislý na svém okolí. Vysokou míru vlivu měla průmyslová výroba, přetrvávající již z doby předchozího státoprávního uspořádání, vyznačována vysokým zdaněním a poměrně nízkou technickou úrovní. Dalšími problémy bylo snížení stavebního ruchu a potíže v oblasti exportu. Narůstaly i předpokládané výdaje v rámci státního rozpočtu na péči o nezaměstnané, protože pro rok 1930 bylo předpokladem podhodnocených 23,4 mil. Kč a pro rok 1931 to bylo 74,4 mil Kč. Vzhledem k výše uvedenému podhodnocení byl předpoklad pro rok 1932 neuvěřitelných 377 mil. Kč. Veliká průmyslová města, fungující jako oblastní centra průmyslu, se výrazně podílela na růstu nezaměstnanosti poté, co do nich v naději zisku nové práce přišli noví pracovníci z jiných částí Československé republiky. Až tedy později nastalo rozšíření nezaměstnanosti celorepublikově.¹⁰⁸

Důležitou reakcí na nastalou situaci byl v roce 1930 zákon č. 74/1930 Sb., jímž se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 19. července 1921, č. 267 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných. Tento zákon významně změnil gentský systém a navýšil příspěvek k podpoře v nezaměstnanosti, jednalo se o zvýšení rovné trojnásobku k podpoře vyplácené odborovou organizací ze svých peněz. Dále byl příspěvek zvýšen na čtyřnásobek a to u ženatého člena nebo provdané členky s alespoň jednoletým členstvím v odborové organizaci a také u svobodného člena nebo členky s alespoň pětiletým členstvím v odborové organizaci. Státní příspěvek byl navýšen a nesměl převyšovat 18 Kč denně. A podpora vyplácená odborovými organizacemi nesměla být nižší než 0,75 Kč denně. Podpurná činnost byla navýšena na 26 týdnů, pokud odborová organizace vyplácí podporu v nezaměstnanosti v týdenních rozmezích nebo šest měsíců,

¹⁰⁷ Stenografické záznamy PS NS, 8. ledna 1930

¹⁰⁸ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. V Praze: Karolinum, 2008. s. 209 -210. ISBN 978-80-246-1429-8

pokud odborová organizace vyplácí v rozmezí měsíčních.¹⁰⁹ Tato velmi přívětivá právní úprava, vzhledem k sociálním poměrům v období hospodářské krize, silně napomohla boji proti tíživým životním podmínkám a navedla sociální zákonodárství správným směrem k ideálu pomoci sociálních zákonů občanům státu československého.

Problémem ovšem bylo, že tato zákonná úprava byla velmi brzy zpřísněna vládním nařízením č. 161/1933 Sb., o přechodné úpravě státního příplatku k podpoře nezaměstnaných. Již z názvu je tedy patrné, že se hned první změny dočkal státní příspěvek, který byl přejmenován na „státní příplatek“. Státní příplatek se nově rovnal dvojnásobku podpory, kterou podporovanému vyplácela odborová organizace. Bezdětní a ženatí členové nebo provdané členky činil státní příplatek dva a půl násobek. Stejně zvýšení platilo i u svobodných, kteří pečovali o jednu osobu. U ženatého člena nebo provdané členky, kteří pečují alespoň o jednu osobu (myšleno dítě nebo rodiče), činil státní příplatek trojnásobek organizační podpory. Trojnásobek organizační podpory činil státní příspěvek i v případě svobodných členů, pečujících alespoň o dvě osoby.¹¹⁰

Dalším problémem, se kterým bylo potřeba bojovat, byla nedostatečná síť organizace veřejných zprostředkovatelů práce. Přeci jen pro znásobení přístupu případných zaměstnanců na uvolněné pracovní pozice se jevilo jako zcela stěžejní zprostředkovat jim práci co nejefektivněji. Již roku 1931 nabídlo ministerstvo sociální péče k projednání návrh zákona, který měl zavést bezplatnou a povinnou činnost zprostředkovatelen práce, ale návrh zůstal nepovšimnut a dlouho nebyl ve vládě projednán. Po řadě pozdějších jednání se nakonec přistoupilo k vládnímu nařízení č. 217/1936 Sb., o zprostředkování práce.¹¹¹ To dokázalo zavést určité pozitivní změny. Zavedlo povinně alespoň jednu veřejnou zprostředkovatelnou práce v každém politickém okrese. Nejpozději den po uvolnění pracovního místa nebo zřízení pracovního místa nového bylo nutné, aby zaměstnavatel ohlásil tuto skutečnost příslušné zprostředkovatelně. Veřejné zprostředkovatelnky poskytovaly zprostředkování práce nestranně, bezplatně a vztahovalo se na veškerá pracovní odvětví. Zprostředkovatelna na základě tohoto nařízení nesměla odepřít zprostředkování práce a to lidem hledajícím ani nabízejícím práci. Nařízení také

¹⁰⁹ §2-4 zákona č. 74/1930 Sb., jímž se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 19. července 1921, č. 267 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných

¹¹⁰ Vládním nařízením č. 161/1933 Sb., o přechodné úpravě státního příplatku k podpoře nezaměstnaných

¹¹¹ DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 156

uvádělo, že v nezaměstnanosti zvláště postižených okresech, mohla vláda pověřit veřejné zprostředkovatelny, aby obsazovaly volná a nová místa u zaměstnavatelů, kteří se opakovaně uvedenými zásadami neřídili.¹¹²

Protože v letech hospodářské krize nebylo ani přes veškeré snahy zákonodárců dosahováno požadovaných výsledků vzhledem k nezaměstnanosti a zastavování výroby stovek továrních závodů a podniků, bylo zapotřebí vládního nařízení č.78/1934 Sb., o opatřeních proti zastavování provozu továrních podniků, proti hromadnému propouštění zaměstnanců a o úpravě některých výpovědních lhůt při pracovních (služebních) poměrech zaměstnanců v těchto podnicích. Za hromadné propuštění bylo podle toho nařízení považováno nejméně 15% postižených propuštěním (alespoň 10 zaměstnanců) v továrních podnicích, které během čtyř neděl zaměstnávali do 700 zaměstnanců. Dále v továrních podnicích nad 700 zaměstnanců alespoň 10% zaměstnanců postižených propuštěním. Toto nařízení vedlo k nové povinnosti zaměstnavatele hlásit každé zamýšlené hromadné propuštění předem a písemně příslušnému okresnímu úřadu a živnostenskému inspektorátu. Musel uvést důvody hromadného propouštění. Následně okresní úřadem svolal zaměstnavatele, závodní výbor, příslušný živnostenský inspektorát a vyzval k účasti zástupce smluvních organizací zaměstnavatelských a zaměstnaneckých. Účelem bylo pokusit se dosáhnout dohody o pokračování v práci při neztenčeném rozsahu nebo při sníženém rozsahu střídáním podle ujednání. Pokud k dohodě nedošlo, rozhodl okresní úřad do 14 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno oznámení, s konečnou platností. Pokud ale rozhodl, že hromadné propuštění je neodůvodněné, nesměl zaměstnavatel provést zamýšlené hromadné propuštění.¹¹³ Zmíněné nařízení značně rozšířilo oblast, ve které bylo možné komunikovat a dohodnout se na pozměněných podmínkách za účelem zachování pracovních míst a továren. To vedlo jednoznačně k posunu vpřed v těžké době vlivu hospodářské krize.

Považuji výše uvedenou vybranou právní úpravu za odvážnou, přesto nutnou a zcela smysluplnou, protože se výrazně pokusila omezit šíření nezaměstnanosti a zasloužila se o zmírnění následků hospodářské krize napříč Československou republikou.

¹¹² §1-4 vládního nařízení č. 217/1936 Sb., o zprostředkování práce

¹¹³ §1-2 vládního nařízení č.78/1934 Sb., o opatřeních proti zastavování provozu továrních podniků, proti hromadnému propouštění zaměstnanců a o úpravě některých výpovědních lhůt při pracovních (služebních) poměrech zaměstnanců v těchto podnicích

6. Komparace vybraných oblastí prvorepublikové právní úpravy sociální politiky se současnou právní úpravou

Úkolem v poslední kapitole je posoudit vybrané specifické oblasti prvorepublikové právní úpravy s úpravou současnou. Cílem tohoto snažení bude přiblížení podobností i rozdílů, které tyto dvě právní úpravy přinášejí. Nejedná se o cíl jednoduchý, protože úpravu od sebe dělí sto let, která přinesla řadu změn a nových právních úprav. Porovnat tak vybrané oblasti je téměř nemožné, bez určitých pomocných asociací, které napomohou k lepšímu porovnání a smysluplnějšímu výsledku tohoto snažení. Cílem není porovnat všechny rozdíly a podobnosti, nýbrž pouze konkrétně poukázat na vybrané zákony a porovnat je vzhledem k rozdílům let, které se mezi nimi nacházejí.

6.1 Komparace vybrané právní úpravy zabývající se peněžitou pomocí v mateřství vycházející z právní úpravy nemocenského pojištění

Rozdílů a podobností je v problematice nemocenského pojištění celá řada. Pro tuto komparaci budou stěžejní dva zákony. Pro prvorepublikovou úpravu zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci., invalidity a stáří, konkrétně znění účinné od 1. 1. 1929. Pro současnou úpravu budu vycházet ze zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, znění účinné od 1. 1. 2021. Problematika nemocenského pojištění je v dnešní době často novelizována, podobně jako tomu bylo v době prvorepublikové, protože sociální zákonodárství v sobě musí odrážet aktuální sociální poměry a reagovat přiměřeně na současné sociální problémy.

Prvorepubliková právní úprava specifikovala povinnost poskytnout pomoc v nemoci nemocenskou pojišťovnou a to konkrétně: zdarma lékařskou pomoc, potřebná léčiva a jiné terapeutické pomůcky. Nemocenské ošetřování od počátku nemoci dokud nemoc trvá. Dále existoval nárok pojištěnce na nemocenské ošetřování členů rodiny. Také měl pojištěnec, jenž byl neschopen práce pro nemoc nepřivoděnou úmyslně nárok nejdéle na rok od třetího dne neschopnosti na denní nemocenské dle mzdových tříd.¹¹⁴

¹¹⁴ §95 zákona č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci., invalidity a stáří

Již v prvorepublikové úpravě byla zakotvena pomoc pojištěnkám v mateřství a byla taxativně vymezena. Výše finanční pomoci se odvíjela od výše nemocenského, které se určovalo na základě deseti mzdových tříd. První forma pomoci v mateřství je poskytnutím porodní asistentky zdarma (popřípadě je-li třeba pomoc lékařskou) a je možnost ji substituovat peněžitou náhradou. Další pomocí je formou peněžité dávky rovné nemocenskému šest týdnů před porodem a šest týdnů po porodu (nemá-li pojištěnka bez toho nároku na nemocenské a nekoná-li námezdní práce) a peněžitou dávkou rovnou polovičnímu nemocenskému jako příspěvek na kojení, pokud pojištěnka své dítě sama kojí a to až 12 týdnů po porodu.¹¹⁵

Oproti tomu vybraná současná právní úprava zakotvila pomoc v mateřství do zákona podrobněji a detailněji se zabývá její peněžitou formou. Výše peněžité pomoci v mateřství za kalendářní den činí 70% z denního vyměřovacího základu, který se určuje rozdílně u zaměstnaných a OSVČ. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má samozřejmě pojištěnka, která dítě porodí. Před porodem má pojištěnka nejdříve od počátku osmého týdne před dnem porodu nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Dále kupříkladu pojištěnec pečující o dítě, jehož matka zemřela nebo pojištěnec, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Podpůrčí doba u peněžité pomoci v mateřství činí 28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila. Dále kupříkladu 37 týdnů u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí, a která po uplynutí 28týdnů podpůrčí doby dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí. Tato podpůrčí doba počíná dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Tento den pojištěnka určí v rozmezí od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu do počátku šestého týdne, pokud ho neurčí, nastává nástup na peněžitou pomoc v mateřství zpravidla počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu.¹¹⁶

Z výše uvedeného lze tedy usoudit, že současná právní úprava vycházející z nemocenského pojištění je veskrze detailnější a navazuje se na řadu nových situací, se kterými prvorepubliková úprava nepočítala. Nelze také opomenout, že současná úprava též poskytuje peněžitou pomoc v mateřství po delší dobu a i přes značné rozdíly v tehdejší a dnešním životním standardu lze konstatovat, že současná situace rozhodně pomáhá ženám v mateřství více a zákon počítá s daleko větším počtem proměnných než v období meziválečném. Především

¹¹⁵ Tamtéž §95

¹¹⁶ Zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

pracuje současná právní úprava s pojmy a instituty, které v době prvorepublikové neexistovaly, př. vyměřovací základ, redukční hranice. Zároveň mimo peněžitou pomoc v mateřské, na kterou se zde zaměřuji, existuje několik dalších přídavků a příspěvků, které zajišťují přístupnější a méně omezující finanční stav v mateřství. Přesto bych neoznačil právní úpravu meziválečnou za nedostatečnou s ohledem na tehdejší sociálně-hospodářskou destabilizaci, způsobenou válkou. Přesto tehdejší právní úprava v rámci nemocenského pojištění nezapomínala na matky a jejich finanční nesnáze spojené s péčí o dítě a nemožností se plně finančně saturovat. V současnosti je tedy vidět veliký posun ve zvýhodnění pozice ženy v těhotenství a mateřství, což vede k lepším podmínkám a motivaci k tvoření nových rodinných vazeb a přivádění nových přírůstků do současné společnosti.

6.2 Komparace prvorepublikové a současné právní úpravy zabývající se sirotčím důchodem ve spojitosti s konkrétní právní úpravou týkající se důchodového pojištění

Problematika sirotčího důchodu byla v prvorepublikovém období upravena především ve výše zmíněném zákoně č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci., invalidity a stáří, zde se opět zaměřím na znění účinné od 1. 1. 1929. Současnou úpravu této problematiky přiblížím na základě zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění účinném od 1. 1. 2021.

Prvorepubliková právní úprava zakládala nárok na sirotčí důchod na věku dítěte, který mělo dítě mladší 17 let v případě úmrtí pojištěného otce nebo matky, požíval-li zemřelý rodič starobní nebo invalidní důchod nebo měl-li na něj nárok. Za určitých podmínek mohlo pobírat sirotčí důchod i nemanželské dítě, pokud bylo za života otce otcovství mimosoudně uznáno nebo soudně zjištěno. Osvojení měli nárok na důchod, pokud neměli nárok po vlastních rodičích a za dalších podmínek uvedených zákonem. Pokud zanechal pojištěnec osiřelé a převážně na něm výživou odkázané vnuky, měli i oni nárok na sirotčí důchod, pokud nebyla nejvyšší přípustná výše vyčerpána dětmi zemřelého. Dále také nevlastní děti do 17 let na něm převážně výživou odkázané, pokud nepožívali již sirotčího důchodu po vlastních rodičích nebo nebyla-li vyčerpána maximální přípustná výše sirotčího důchodu dětmi zemřelého. Požitek počínal dnem úmrtí pojištěného rodiče, popřípadě pozdějším dnem narození dítěte a končil zpravidla dovršením 17 let věku, dřívejším provdáním nebo úmrtím dítěte. Výše důchodu

byla odměřena od výše invalidního nebo starobního, na nějž měl pojištěnec nárok. Jedna pětina z výše uvedeného důchodu připadala pro jednostranně osiřelé a dvě pětiny pro oboustranně osiřelé děti. Tento důchod nesměl být za žádných okolností vyšší než důchod, který požíval zemřelý nebo na nějž měl nárok. Pokud byl vyšší, snížila se výše sirotčích důchodů poměrně.¹¹⁷

V současnosti je právní úprava opět konkrétnější a počítá s řadou možných situací. Nárok vzniká nezaopatřenému dítěti, kterému zemře rodič, popřípadě osvojitel nebo také osoba, která převzala péči o dítě na základě rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče jiné osoby, jestliže rodič (osvojitel) nebo výše uvedená osoba byli poživateli invalidního nebo starobního důchodu nebo ke dni smrti splnili podmínku potřebné doby pojištění ke vzniku nároku na invalidní či starobní důchod nebo zemřeli následkem pracovního úrazu. Nárok vzniká po každém z rodičů nebo osob výše uvedených a zaniká osvojením. Zvláštním případem je stav oboustranně osiřelého, kdy osvojitel nahradí jednu osobu, tak za tu osobu nárok zaniká. Výše základní výměry sirotčího důchodu je v současnosti 10% průměrné mzdy měsíčně a výše procentní výměry činí 40% procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu, na který by měl nebo měl nárok zemřelý v době úmrtí.¹¹⁸

Samozřejmým rozdílem je tedy zcela jiný typ vyměření výše důchodu, kdy v dnešní době se pracuje s tehdy neznámým pojmem, výměrou procentní a základní. Mimořádně důležitá informace je, že hlavní rozdíl spočívá v požadovaném věku osiřelého dítěte. V případě prvorepublikové úpravy se zpravidla jedná o hranici 17 let, výjimečně o věk nižší. V současné právní úpravě ovšem existuje pojem „nezaopatřené dítě“. Tento pojem vyjadřuje dítě do skončení povinné docházky až do 26 let v případech, kdy se soustavně připravuje na budoucí povolání, nemůže soustavně provádět přípravu na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost kvůli úrazu nebo nemoci, dále také z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Dále se považuje za nezaopatřené do 18 let, pokud je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci, ovšem za neopatrované dítě nelze považovat dítě požívající invalidní důchod třetího stupně.¹¹⁹

¹¹⁷ §118-120 zákona č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří,

¹¹⁸ §52-53 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

¹¹⁹ §11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Tudíž hranice je posunuta až na 26 let, kdy se tedy jedná o celých 9 let navíc oproti prvorepublikové úpravě a to například při vysokoškolském studiu nezaopatřeného dítěte, což je považováno jako příprava na budoucí povolání.¹²⁰

Jedná se tedy jednoznačně o změnu k lepšímu a to především díky lepším výchozím podmínkám pro budoucí vzdělávání a následné větší šance k úspěchu na trhu práce pro nezaopatřené dítě požívající sirotčí důchod.

Obecně tedy spatřuji snahy vedené v období meziválečném za obdivuhodné a neopomínající důležitý zákonný základ pro funkčnost sociálního systému na základě sociálního zákonodárství. Možnosti nabízené prvorepublikovou právní úpravou byly sice omezené, ale nabízeli alespoň určitý výchozí základ pro jedince, které neminula tíživá životní situace. Protože jedince, jimž se tato kapitola věnuje, život příliš nešetřil, myslím si, že si i zákonodárský sbor uvědomil nezbytnost a nutnost zásahu do poměrů těchto sirotek a bylo velmi žádoucí pomoci jim zákonnou úpravou alespoň natolik, aby nejen finančně ale i mentálně postupem času prosperovali a to především díky tomu, že na ně stát nezapomněl, že se o ně stát zajímá a jedná se o skupinu, na kterou československý stát nahlíží s pochopením a empatií.

V současnosti je ale zcela znatelné zlepšení podmínek a vytyčeno více situací, na něž současná právní úprava reaguje a to velice pozitivně ovlivňuje společenské poměry České republiky.

¹²⁰ Tamtéž §12

Závěr

Důležitou náplní této práce bylo seznámit čtenáře s problematikou prvorepublikového sociálního zákonodárství, určit jeho důležitost a nutnost, rozebrat jeho specifické oblasti a shrnout dle mého názoru jeho nezbytné prvky. Nejprve jsem v krátkosti uvedl několik obecných pojmů, ze kterých se později v této práci nutně vychází. Bez definičního základu jsem nemohl vycházet z uvedených obecnějších pojmů, které vymezují celý rozsah této práce.

Následně a za pomoci poukázání vlivu recepční normy jsem se zaměřil na vývoj v dalších letech. Jak jsem uvedl, tato norma významně ovlivnila chod československého státu a umožnila mu rozkvět v rámci sociální zprvu nepříznivé situace, s níž se československý stát musel nutně potýkat a vyrovnat.

Dále bylo nezbytné vymezit se přímo na počátek meziválečného období, a proto jsem vliv války na zákonodárství zaměřil do samostatné kapitoly. Válka a její hrůzy se značně podepsaly na občanech a všech sférách státního aparátu. Bylo nezbytné zorganizovat a právně upravit sociální zákonodárství nově vzniklého státu tak, aby odpovídalo potřebám občanů a přiměřeně je vzhledem k hroživým poválečným poměrům koordinovalo a podporovalo.

Dalším cílem práce bylo vymezit organizaci sociální péče a to s dvěma vymezenými institucemi, kterými bylo Ministerstvo sociální péče a dobrovolnické organizace. Výše zmíněné instituce napomáhali k plynulejšímu fungování systému sociální péče tam, kde zákonodárství potřebovalo kontrolu nebo větší a širší spektrum nabízené podpory občanům.

Klíčové bylo zaměření se na vybranou právní úpravu v období 1. ČSR, v samostatné kapitole týkající se výše zmíněného jsem se proto v určité vymezené míře zaměřil na právní úpravu institutu pojištění a následně na právní úpravu vyznačující se legislativním bojem s nezaměstnaností následkem světové hospodářské krize, kde bylo důležité poukázat na efekt legislativních opatření v rozmezí vytyčené problematiky.

Posledním kapitolou jsem se pokusil o porovnání dvou systémů sociální politiky vybranými a konkrétně specifikovanými oblastmi, které jsou si dobou i mírou úrovně zákonodárství sice vzdálené, avšak lze v nich nalézt parametry podobné, jelikož naše současná právní úprava sociálních otázek nemálo vychází

ze základů položených právě v období po vzniku samostatného československého státu.

Přestože meziválečné období nebylo pro Československou republiku obdobím příznivým pro rozvoj sociálního zákonodárství, vznikla celá řada kvalitně zpracované a do praxe převedené právní úpravy, která měla své přičinění na zlepšení životních podmínek obyvatel samostatného československého státu. Jednalo se tak nejen o období plodné ve smyslu sociální politiky a zákonodárství ale i o období kritické v dějinách České republiky, a je proto nezbytným místem k nalezení sebekritiky i motivace národa.

Resumé

The topic of this diploma thesis is „Social legislation in the period of the First Czechoslovak Republic (1918-1938)“. This thesis describes selected important moments in the history of the First Czechoslovak Republic related to social legislation and describes and analyzes laws, professional sources and summarizes important components of social legislation and social policy in a defined period. This thesis is divided into chapters.

The first chapter deals with important concepts and definitions of social legislation and social policy.

The second chapter consists of events important for the independent Czechoslovak state. Especially transposition of law from previous state and declaration of independence of the First Czechoslovak Republic, which influenced the establishment of the independent Czechoslovak state in 1918. Furthermore, this chapter analyzes the content of the Act No. 11/1918 Coll.

The third chapter examines the impact of the First World War on social legislation and social policy in selected and specific areas of the newly formed Czechoslovak Republic. In particular, this chapter focuses on the impact of the First World War on tenants and housing, war invalids, unemployment and youth.

The fourth chapter focuses on the organization of social care, specifically the Ministry of social care and voluntary organizations.

The fifth chapter focuses on selected legislation of social care. Above all, the chapter deals with selected areas of insurance in the period of the First Republic. It also focuses on unemployment affected by the global economic crisis.

The last chapter compares selected legal areas of the First Republic social policy with the current legislation. Specifically, it focuses on the topic of social insurance in the area of social care for orphans and in maternity.

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura, monografie

ARISTOTELÉS. *Politika: řecko-česky*. Přeložil Milan MRÁZ. Praha: Oikoymenh, 1999. Knihovna antické tradice. ISBN 80-86005-92-5.

BORSKÝ, Lev. *Znovudobytí samostatnosti*. 2. vyd. V Praze: J. Otto, 1929.

DEYL, Zdeněk: *Sociální vývoj Československa: 1918-1938*. Praha: Academia, 1985.

DOBIÁŠ, Kazimír. *Sociální politika Československé republiky v prvním desetiletí jejího trvání*. Praha: O. Janáček, 1929.

ENGLIŠ, Karel. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha, 1921. Duch a svět.

GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26140-X

GRONSKÝ, Ján; HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. I., 1918-1945*. I. vyd., Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-458-6.

HOUSER, J., *Vývoj sociální správy za předmnichovské republiky*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1968.

KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

Protokol o sjezdu Družiny českoslov. válečných poškozců (invalidů, vdov a pozůstalých) konaném ve dnech 28. a 29. června 1919 v Obecním domě v Praze-Karlíně. V Praze: Nakladatelství družstvo válečných poškozců, 1919.

RAŠÍN, Alois a RAŠÍN, Ladislav. *Paměti Dra Aloise Rašína*. Praha: Nákladem vlastním, 1929.

RÁKOSNÍK, Jakub a NOHA, Jiří. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012. 20 století. ISBN 978-80-87284-29-2

RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1429-8.

SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva*. 2., rozš. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-387-2.

Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky. Praha: s. n., 1928.

Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé. Praha: Ministerstvo sociální péče, 1925.

STERN, Evžen a BŘESKÝ, Edvard. *Sociální pojištění v Československu*. V Praze: [Sociální ústav], 1931.

TRNKOVÁ, Marie. *Kapitoly ze sociální péče o mládež*. V Praze: Organizace sociálních pracovníků, 1932.

TŮMA, Antonín. *Právní základy sociální péče o mládež v republice Československé*. Praha: Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, 1925.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

Odborné články

KUBÍN, Milan. In: *Kapitoly z historie. Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze – I. díl*

KUBÍN, Milan. In: *Kapitoly z historie. Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze – III. díl*

Právní předpisy

Vládní nařízení

Nařízení vlády č. 516/1919 Sb., o zřízení Zemské úřadovny pro dělnické pojištění na Slovensku v Bratislavě a rozšíření působnosti zákonů o dělnickém pojištění na Slovensku.

Vládní nařízení č. 3/1925 Sb., kterým se stanoví nejvyšší výměra státního příspěvku k podpoře nezaměstnaných, jakož i výjimky ze zásady o poměru výše státního příspěvku k výši podpory vyplácené odborovou organizací

Nařízení vlády č. 161/1933 Sb., o přechodné úpravě státního příplatku k podpoře nezaměstnaných

Nařízení vlády č.78/1934 Sb., o opatřeních proti zastavování provozu továrních podniků, proti hromadnému propouštění zaměstnanců a o úpravě některých výpovědních lhůt při pracovních (služebních) poměrech zaměstnanců v těchto podnicích

Nařízení vlády č. 217/1936 Sb., o zprostředkování práce

Zákony

Zákon č. 1/1918 Sb., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení

Zákon č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší Správní úřady ve státě československém

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 37/1918 o prozatímní ústavě

Zákon č.63/1918 Sb., o podpoře nezaměstnaných

Zákon č. 91/1918 Sb., o osmihodinové době pracovní

Zákon č. 92/ 1918 Sb., o zřízení Všeobecného pensijního ústavu v Praze.

Zákon č. 63/1919 Sb., o prodloužení platnosti zákona o podpoře nezaměstnaných

Zákon č. 199/1919 Sb., o organizaci péče o válečné poškozence

Zákon č.207/1919 Sb., kterým se měnily zákony o úrazovém pojištění dělníků

Zákon č. 268/1919 Sb., jímž se mění předpisy o nemocenské pojištění dělníků

Zákon č. 420/1919 Sb., o práci dětí

Zákon č.20/1920 Sb., o vyvlastnění pozemků pro stavbu obytných či veřejných budov

Zákon č. 89/1920 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o pensijním pojištění

Zákon č. 121/1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 126/1920 Sb., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé

Zákon č. 142/1920 Sb., o požitcích válečných poškozců

Zákon č. 275/1920 Sb., o ochraně nájemníků

Zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu

Zákon č. 267/1921 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných

Zákon č. 300/1921 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona o úrazovém pojištění dělníků

Zákon č.39/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některé ustanovení zákona ze dne 20. února 1920, čís. 142 Sb. z. a n., o požitcích válečných poškozců

Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci., invalidity a stáří

Zákon č. 48/1925 Sb., o ochraně nájemníků.

Zákon č. 126/1927 Sb., o organizaci politické správy

Zákon č. 44/1928 Sb., o ochraně nájemníků

Zákon č. 74/1930 Sb., jímž se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 19. července 1921, č. 267 Sb., o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných

Zákon č. 99/1932 Sb., o odškodnění nemocí z povolání

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Internetové zdroje

Dotyk - *Na frontách 1. světové války padlo kolem 200 tisíc Čechů, odhaduje statistik*. Dotyk - Svět se netočí, svět se posouvá [online]. Copyright © [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.dotyk.cz/publicistika/na-frontach-1-svetove-valky-padlo-kolem-200-tisic-cechu-odhaduje-statistik-20181113.html>

Internetová encyklopedie dějin města Brna, Karel Svěrák - Profil osobnosti. [online]. 29. 4. 2019 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2266

Otázka dostupnosti bydlení pro občany se řešila již za první republiky. | Realitní kancelář JURIS REAL, spol. s r.o. - Praha. Realitní kancelář JURIS REAL, spol. s r.o. - Praha [online]. Copyright © JURIS REAL, spol. s r.o., Realman s.r.o., www.realman.cz [cit. 09.03.2021]. Dostupné z: <https://www.rkjuris.cz/otazka-dostupnosti-bydleni-pro-obcany-se-resila-jiz-za-prvni-republiky-94>

Oficiální stránky Českého červeného kříže, Vznik ČSČK . [online]. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.cervenkykruz.eu/vznik-csck>

Online archiv (Langhans). home (Langhans) [online]. Copyright © Langhans Archiv Praha [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <http://www.langhans.cz/cz/archiv/online-archiv/name/w/winter/532/>

Stenografické záznamy 63. schůze PS NS, 11. března 1921. Dostupné z <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/063schuz/s063002.htm>

Stenografické záznamy 8. schůze PS NS, 8. ledna 1930. Dostupné z <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/008schuz/s008002.htm>

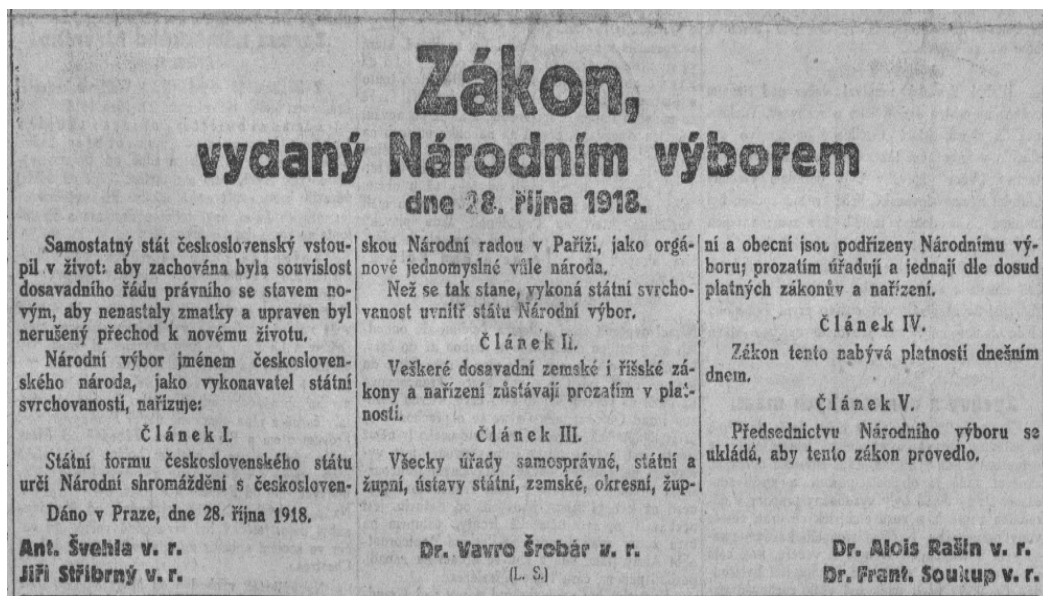
Sociologická encyklopedie, Winter Lev. [online]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Winter_Lev

Seznam příloh

Příloha č. 1: První zákon vydaný v Národních listech.

Příloha č. 2: Mapa Československé republiky

Příloha č. 1: První československý zákon vydaný v Národních listech

Zdroj: Národní muzeum

Příloha č. 2: Mapa Československé republiky v letech 1928-1938

Zdroj: Wikipedia.org